

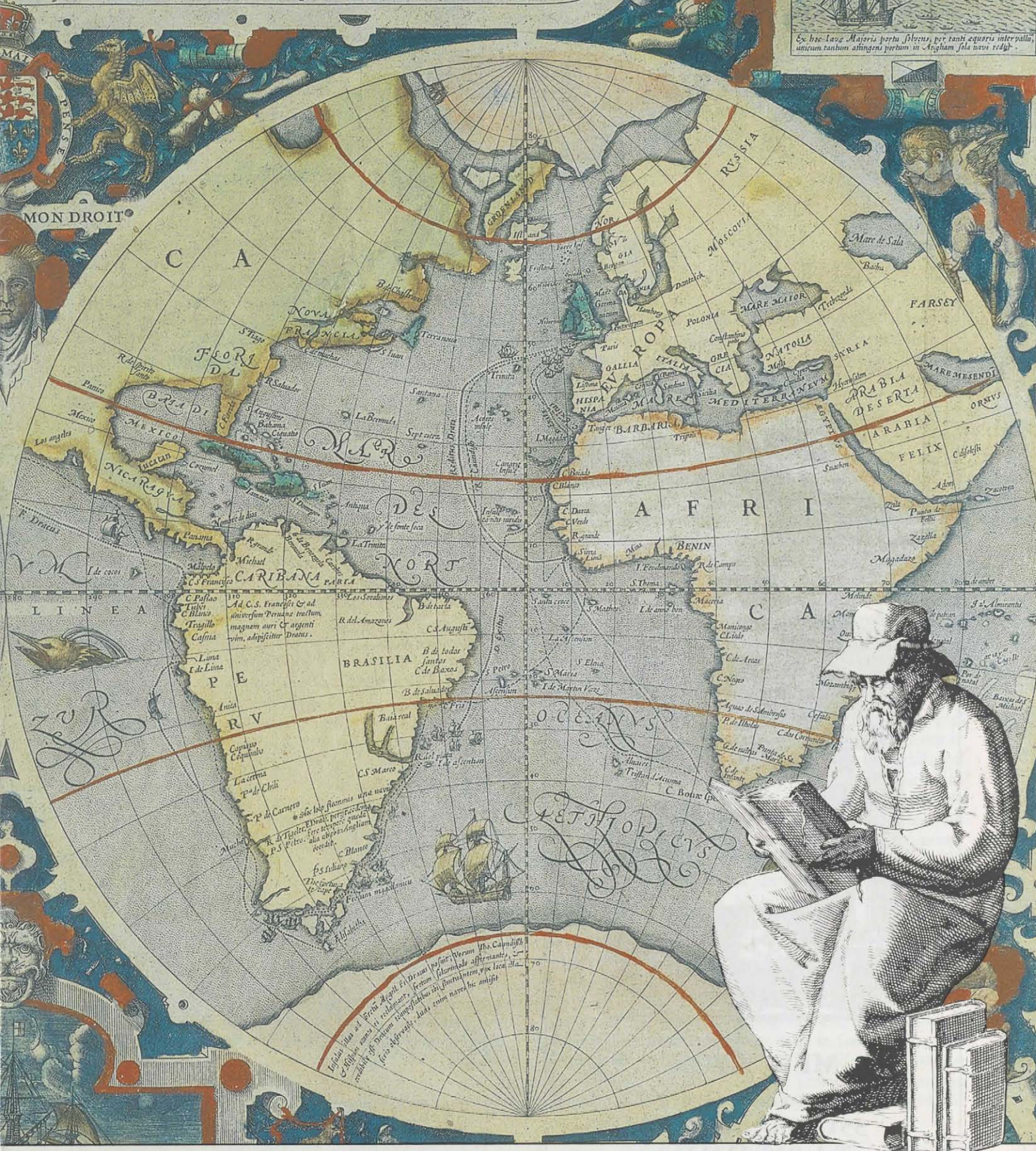
DITIONIS NAVTICÆ

no 1577. terrarum orbis ambitum circumnavigans, unica tantum navi, ingenti cum gloria,
 ADDITA est etiam viva delineatio navigationis Thomæ Caundish nobilis
 iori damno & temporis spacio: vigesimo-primo enim Julij 1586 navem conscendit, & decimo
 is divitijs & cum omnium admiratione reversus est.
 Iudocus Hondius.

Portus Lave

Majoris

Ex hoc Lave Majoris portu, florent, per tantum equoriam inter pallas,
 unicum tantum attingens portum in Angliam sola navi rediit.



CAERT-THRESOOR

Tijdschrift voor de geschiedenis van de kartografie

20de jaargang, 2001 nr. 2

P.J. KIPP

RESTAURATIE-ATELIER



Abstederdijk 309
3582 BL Utrecht
Telefoon (030) 2516010

Conservering van kaarten met behoud van authenticiteit
Verzorging van grote formaten, inclusief passepartout en lijstwerk
Tentoonstellingsgereed maken van kaarten voor opstellingen
Vervaardigen van zuurvrije dozen voor de kaartenverzameling
Restauratie van atlanten, reisverslagen en dergelijke



MERCATOR
Achter Clarenburg 2
3511 JJ Utrecht - NL
Tel. 030-2321342

Bezoek op afspraak.

CAERT-THRESOOR

Inhoud 20ste jaargang 2001, nr. 2

Paula van Gestel-van het Schip Nederlandse historische kartofilatelie	29
Peter H. Meurer De jonge Nicolaes van Geelkercken	41
@ la carte	49
Varia Cartographica	51
Nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven	56

Redactie

Drs. Joost Depuydt, dr. Henk Deys,
drs. Marco van Egmond, dr. Peter van der Krogt,
drs. Sjoerd de Meer, drs. Wanita Resida,
drs. Lida Ruitinga, Martijn Storms, Han Voogt.

Correctie summaries: Francis Herbert (Londen)

Internet

Caert-Thresoorpagina:
<http://www.maphist.nl/ct>

Redactiesecretariaat

Kopij, recensie-exemplaren enz. zenden aan:
Caert-Thresoor; dhr. J.W.F. Voogt, Universiteit Utrecht,
FRW-Kartografie, Postbus 80.115, 3508 TC Utrecht.

Aanwijzingen voor auteurs

Op aanvraag verkrijgbaar bij het secretariaat.

Abonnementen en administratie

Abonnementen (alleen per hele jaargang) f 35,- € 15,88
per jaar (vier nummers), België f 50,- € 22,69, buitenland
f 60,- € 27,23. Losse nummers f 12,50 € 5,67. Opgave van
abonnementen, adreswijzigingen en bestellingen van losse
nummers aan: Caert-Thresoor, Postbus 68, 2400 AB Alphen
aan den Rijn, telefoon 0172-444667, postgironummer
5253901, e-mail: info@drukkerij-vis.nl

Copyright

Het overnemen of vermenigvuldigen van artikelen is slechts
geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

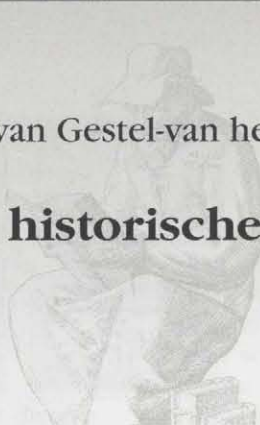
Advertentietarieven

Hele pagina per nummer f 130,- € 58,99
Halve pagina per nummer f 90,- € 40,84
Kwart pagina per nummer f 60,- € 27,23
Bij plaatsing in één jaargang (vier nummers): wisselende
tekst tien procent korting, vaste tekst vijftien procent korting
ISSN 0167-4994

Afbeelding omslag

Detail van de wereldkaart in twee halfronden door Jodocus Hondius sr.
(1563-1612), waarop de reizen van Francis Drake en Thomas Cavendish
staan aangegeven. Francis Drake vertrok in 1577 en keerde in 1580 terug.
Thomas Cavendish vertrok in 1586 en volbracht zijn wereldreis in 1588
(foto: Maritiem Museum Rotterdam).

Nederlandse historische kartofilatelie



De geschiedenis van de kartografie van Nederland is niet alleen wereldwijd bekend bij historici en kartografen, maar is ook in de filatelie terug te vinden. In dit artikel wordt een overzicht gegeven van Nederlandse historische kartografie op postzegels en velletjes.

Thematische filatelie, een korte impressie

Thematische filatelie houdt zich in tegenstelling tot de klassieke filatelie bezig met het onderwerp, dat op een zegel of poststuk is afgebeeld. Waar de klassieke filatelist zich verdiept in het verzamelen van postzegels van één land, of van één bepaalde serie met druk-, plaat-, papier- en tandingvarianten, of in de posthistorie van een bepaalde stad of streek, richt de thematische filatelist zich op het verzamelen van alle soorten filatelistisch materiaal over een zelfgekozen onderwerp, ongeacht het land van uitgifte en zonder compleetheit na te streven. Het zoeken naar filatelistisch materiaal beperkt zich niet alleen tot postzegels, maar tot elk postwaardestuk, dat door een officiële staatspostdienst is uitgegeven zoals bijvoorbeeld briefkaarten, luchtpostbrieven, verhuiskaarten, militaire post, telegrammen, internationale postwissels, postzegelboekjes, fiscale zegels, stempels en krantenbandjes. Dit geldt uiteraard niet voor de periode vóór 1840. Er bestonden toen nog geen staatsposterijen. Voor die periode geldt, dat elke brief, die bezorgd en betaald is, filatelistische waarde heeft.

De laatste twintig jaar is de thematische filatelie tot een volwaardige hobby uitgegroeid met naar schatting zo'n 350 verschillende thema's. Nederland telt circa 600.000 algemene verzamelaars (circa 45 miljoen over de hele wereld), waarvan ongeveer de helft (ook) thematisch verzamelt. Circa 60.000 verzamelaars zijn lid van een filatelistenvereniging, waarvan zo'n 500 deelnemen aan tentoonstellingen.

Wanneer een verzamelaar besluit deel te gaan nemen aan tentoonstellingen moet het thema worden uitgewerkt tot een logisch verhaal met een duidelijke 'rode draad', waardoor de verzamelaar gedwongen wordt zich in de geschiedenis van het onderwerp te verdiepen. Op een competitieve tentoonstelling wordt de verzameling beoordeeld door een jury, die is opgeleid door de Nederlandse Bond van Filatelisten-

verenigingen. De inzending krijgt een rapport met puntenwaardering en een bekroning voor: presentatie, plan, ontwikkeling van het thema, filatelistische kennis, kwaliteit en zeldzaamheid. Door verbetering van de verzameling wordt de bekroning hoger en kan de verzamelaar vanaf categorie drie voor beginners, vorderen naar categorie twee, één en internationaal. Om dit laatste niveau te bereiken heeft de verzamelaar doorgaans vele jaren zijn thema bestudeerd, intensief naar filatelistisch materiaal gezocht en de tentoonstellingsbladen twee of drie keer geheel opnieuw opgezet.

Op deze hiervoor beschreven wijze heb ik zelf een verzameling, getiteld *Een eeuwenlange route / De geschiedenis van de kartografie*, opgebouwd. Zoals zoveel kinderen ben ik al jong begonnen onder leiding van mijn grootvader alles te verzamelen wat ik maar te pakken kon krijgen. Later werd dat noodgedwongen alleen Nederland, omdat de hele wereld uiteraard onmogelijk bleek. In 1980 werd ik lid van een filatelistenvereniging, waar ik voor het eerst kennismakte met thematische filatelie. Het onderwerp landkaarten had altijd al mijn belangstelling dus was een keuze snel gemaakt. Deze keuze gaf mij alle vrijheid het thema te verzamelen zoals ik dat wilde. Geen geografische beperkingen, geen verplichting 'compleet te zijn', dus ook geen aanleiding tot aankoop van dure ontbrekende zegels, geen catalogus met richtlijnen. Al snel bleek, dat landkaarten in het algemeen een veel te groot verzamelobject werd en koos ik voor historische kartografie. Van 1986 tot 1995 heb ik deelgenomen aan tentoonstellingen in Nederland. Na het behalen van 75 punten (van de 100) in categorie één was ik bevoegd internationaal tentoon te stellen. De verzameling moest daarvoor vertaald worden in het Engels en heeft nu de titel: *An age-long route / The history of cartography*, uitgewerkt op 84 bladen in A4 - formaat. Sinds 1995 heb ik zes keer internationaal deelgenomen, waarvan twee keer op een wereldtentoonstelling: in Lissabon in 1998, waar ik 80 punten behaalde en in Madrid in 2000 met 81 punten. Op internationaal tentoonstellingsniveau zijn er nog vier andere verzamelaars in de wereld, die dit thema behandelen.

P.J. van Gestel-van het Schip is beeldredacteur van Explokart, de Utrechtse onderzoeksschool voor de geschiedenis van de kartografie. Zij neemt tevens deel aan het Explokart-project *Kaarten in Reisboeken naar en door Rusland en Polen*. In haar vrije tijd is ze een verwoed verzamelaar van postzegels met kartografische afbeeldingen.



1
PLATTEGROND 'S-GRAVENHAGE, ANNO 1270
BLAUWE ZEEDISTEL, ERYNGIUM MARITIMUM



1

5

8



3



4



6



7



9

Nederlandse historische kartofilatelie, de 16de eeuw

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van uitgaven met betrekking tot Noord- en Zuid-Nederlandse kartografen, kaarten vervaardigd door Nederlandse kaartmakers en oude kaarten van Nederlands of Belgisch grondgebied met voormalige koloniën, ongeacht het land van uitgifte. Hoewel er een grote variatie in uitgiftelanden voorkomt, ligt toch de nadruk op landen, die in het verleden iets te maken hebben gehad met Nederlandse ontdekkingsreizigers of met de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Dit soort uitgaven hebben vaak een historische herdenking of jubileum als onderwerp. Ook gebruikt men soms een kaart als propaganda, om het betreffende gebied nog eens extra onder de aandacht te brengen. Meestal is dat een moderne kaart, maar soms ook een oude.

De oudste Nederlandse kaart komt voor op een Nederlands velletje, uitgegeven in 1988 ter gelegenheid van de Internationale Postzegeltonoonstelling Filacept in Den Haag (afbeelding 1).

Jacob van Deventer (ca. 1500-1575), die wordt beschouwd als de grondlegger van de Nederlandse kartografie, maakte tussen 1558 en 1570 in opdracht van Philips II circa 260 kaarten van steden in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden. Nergens anders bestaat een dergelijke vroege en zeer uniforme groep stadsplattegronden. Een deel van zijn plattegrond van 's-Gravenhage vormt de achtergrond van het velletje met rechtsonder de vermelding: 'Anno 1270' (afbeelding 2). Dit is natuurlijk onjuist.¹ Dit moet zijn: circa 1570. Dit soort fouten is geen uitzondering. Het gebeurt vaker, dat postzegelontwerpers bepaalde feiten niet verifiëren en weinig weten van de geschiedenis, die aan hun ontwerp ten grondslag ligt. Er zijn filatelisten, die speciaal op zoek zijn naar dit soort 'missers'.

Een eenvoudige weergave van een deel van de wereldkaart van het Zuidelijk halfrond, hartvormig getekend op papier,² van Christiaan Sgrooten (ca. 1520-1603) is gebruikt door Chili in 1958 (afbeelding 3) om nog eens het Chileense deel van Antarctica op te eisen naar aanleiding van Het Internationaal Geofysisch Jaar. Chili

rechtvaardigt deze eis door op de zegel aan te geven, dat voorheen dit deel van Antarctica (net als Chili zelf) aan de Spaanse kant lag van de Demarcatielijn, vastgelegd in het verdrag van Tordessillas in 1494. De cartouche op de zegel vermeldt: 'MERIDIA | NUS PARTITIO | NIS INTER CAS | TELLANOS ET | PORTUGALLENSES & | MAPA DE | CHRISTENUM | SGROTHENUM | 1588.' (De meridiaan, die Castilië scheidt van Portugal & kaart van Christiaan Sgrooten 1588).

Anguilla (afbeelding 4) herdenkt in 1973 de komst van Columbus met een kaart van de Caraïbische Zee van Theodore de Bry (1528-1598) uit zijn *Grands Voyages*, 1594.³ Linksonder en rechtsboven zijn door de postzegelontwerper de drie schepen van Columbus afgebeeld en is de cartouche rechtsboven verwijderd.

In 1976 geeft Jamaica een serie van vier zegels uit met 16de-eeuwse kaarten van het eiland (afbeelding 5). Dit is een duidelijk voorbeeld van een propaganda-uitgifte. Dit soort zegels wordt vaak uitsluitend verkocht aan handelaren en filatelistische diensten en komt zelden als normale frankering voor op een gewone brief. Ze worden uitgegeven voor verzamelaars vanwege de inkomsten. Overigens is dit een aantrekkelijke serie, omdat heel duidelijk te zien is, hoe groot de verschillen zijn in het kaartbeeld van hetzelfde eiland van de verschillende kartografen: 20c Porcacchi 1576, 10c Bordone 1528, 30c Theodore de Bry 1594 en 50c Barent Langenes 1598. Het eilandkaartje van Theodore de Bry is een detail uit zijn kaart op afbeelding 4. Het kaartje van Langenes is een deel van: 'Cuba Insula', gegraveerd door Pieter van der Keere en komt voor in het *Caert-Thresoor* van 1598.⁴

Mozambique (afbeelding 6) herdenkt in 1969 het bezoek aan het eiland door Louis de Camoëse, 400 jaar eerder, met een vereenvoudigde versie van de kaart van Theodore de Bry: 'Eigentliche Fürbildung der Insel samt Schloß Mozambique so da liegt am Gestade Melinde und deren Beschaffenheit', die mogelijk weer een kopie is van een kaart van Jan Huygen van Linschoten. Op het eiland is een compleet stratenplan, bos, een kerkhof en onderaan een fort ingetekend.⁵

Theodore de Bry, die ook veel voor anderen werkte,

graveerde de kaart van Virginia, gekarteerd door John White in 1585 en opgenomen in De Bry's *Petits Voyages* van 1590.⁶ Een deel van deze kaart staat op een zegel van Jersey (afbeelding 7) uit 1976, uitgegeven ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de zelfstandige Verenigde Staten.

Beroemde Nederlanders

Aan het einde van de 16de eeuw werden de diverse pogingen van landgenoten om via verschillende vaarwegen deel te kunnen nemen aan de winstgevende handel in Zuidoost-Azië op de voet gevolgd. Herdenkingen van expedities en ontdekkingsreizen komen in de filatelie veel voor. Beroemde Nederlanders als Jan Huygen van Linschoten, Gerard Mercator, Abraham Ortelius en de familie Blaeu komen dan ook aan bod met Mercator als absolute koploper.

Jan Huygen van Linschoten (1563-1611) was de eerste Nederlander, die zijn reiservaringen op nauwgezette wijze op papier zette. In zijn voornaamste werk, het *Itinerario* van 1596,⁷ beschrijft hij zijn reis naar en zijn verblijf bij de Portugese onderkoning in Goa in India. Het Britse eiland Ascension, ten noordwesten van St. Helena in de Atlantische Oceaan gelegen, eerde Van Linschoten heel royaal door de uitgifte van een velletje (afbeelding 8) van vier zegels in 1981, met het prachtige profiel van het eiland, gegraveerd door Baptista van Deutecum en gepubliceerd in het *Itinerario*.

Willem Barentsz. (1550-1597) ondernam tussen 1594 en 1596 op initiatief van Petrus Plancius drie pogingen om een noordoostelijke doorvaart naar Indië en China te vinden. In 1981 gebruikt Monaco (afbeelding 9) zijn Poolkaart⁸ als illustratie ter herdenking van het 1er Congrès International sur la découverte et l'histoire des régions polaires boréales à Rome. De poolkaart van Barentsz. werd in 1958 als losse foliokaart uitgegeven bij Cornelis Claesz. en in de Latijnse uitgave van het *Itinerario* van 1599 gevouwen opgenomen.⁹ De zegel toont naast de kaart een tafereel in het ijs. Pas zeer recent, op 1 oktober 1996 heeft Nederland een zegel over Barentsz. uitgegeven (afbeelding 10) in een serie van vier over ontdekkingsreizen. De uitgebreide aandacht voor het 'Barentszjaar' heeft hier ongetwijfeld toe bijgedragen. De zegel toont het Behouden Huys, zoals het er in de winter van 1596 moet hebben uitgezien, met op de achtergrond de huidige restanten, rechts een deel van het schip van Barentsz. met een ijsbeer en links een meetinstrument, dat bij de restanten van het Behouden Huys op Nova Zembla is teruggevonden.

In de genoemde Nederlandse serie wordt ook Petrus Plancius (1552-1622) herdacht als stimulator van de reizen naar het noorden. De zegel (afbeelding 11) toont een portret van Plancius, een collage van geografisch wiskundige schema's en de gevel van de Oudezijds-kapel te Amsterdam, waar hij les gaf in de stuurmanskunst. Op de derde zegel uit de serie wordt de eerste schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman van 1595-1597 via Kaap de Goede Hoop herdacht (afbeelding 12). Op de zegel ziet men een door de Straat Sunda zeilend schip met Nederlandse vlag. De kustprofielen zijn door Willem Lodewijksz. vervaardigd. Linksmidden is een inzetkaartje van Kaap de Goede Hoop opgenomen.¹⁰ De

vierde zegel toont een profiel of leeskaart gemaakt door Jan Outgersz. (afbeelding 13). Hij was aan boord van het schip Het Geloof, dat deelnam aan de tocht van Jaques Mahu en Simon de Cordes, die met een vloot van vijf schepen door Straat Magallanes zeilden. Toen de Grote Oceaan werd bereikt, sloeg het eskader door zware storm uiteen. Drie schepen vergingen. Slechts één schip, De Liefde, volbracht de oversteek over de Grote Oceaan en bereikte Japan (afbeelding 14). De zegel uit 1998 toont De Liefde en een afbeelding van het eilandje Decima naar een schilderij uit het Historisch Museum van Nagasaki. Het schip Het Geloof vluchtte de Straat Magallanes weer binnen. Tijdens deze trage terugtocht naar de Atlantische Oceaan stelde stuurman Jan Outgersz. een leeskaart samen van de kusten van de Straat, die gepubliceerd werd door Zacharias Heyns en waarvan de zegel een deel toont.¹¹

Mauritius herdenkt in 1998 de 'Dutch Landing' van 1598, toen de schepen van 'Jacob Corneliszoon van Neck ende Vice-Admirael Wybrand van Warwijck daer een goede haven ende ververschinghe vonden [...] van 't Eyland de Cerne, nu gheheeten Mauritius.'¹² De eerste zegel toont de landing van de Hollandse schepen op het onbewoonde eiland (afbeelding 15). De kaart is opgenomen in het *Journaal van de Tweede Schipvaart der Hollanders*. Op de zegel zijn de plaatsnamen en verschillende details weggelaten.

De tweede zegel (afbeelding 16) toont de kaart van Mauritius uit circa 1670. Het origineel bevindt zich in de *Atlas Blaeu-Van der Hem* in de Österreichische Nationalbibliothek in Wenen.¹³ Het binnenland op de kaart is opgevuld met afbeeldingen van ebony-bossen en de jacht op een wilde koe. Op de zegel zijn de topografische namen weggelaten.

Gerard Mercator (1512-1594) en Jodocus Hondius (1563-1612)

Het aantal herdenkingsuitgiften met betrekking tot Mercator is te groot om hier allemaal te tonen. Zowel de herdenking van zijn 450ste geboortjaar in 1962, als die van zijn 500ste sterfjaar in 1994 hebben, vooral in België een groot aantal eerstedag-enveloppen en speciale poststempels tot gevolg gehad. Een tweetal stempels is hier afgebeeld. De eerste op de Belgische herdenkingszegel uit 1962 (afbeelding 17), de tweede op de Belgische herdenkingszegel uit 1994 (afbeelding 18).

Maar België heeft ook al eerder gebruikgemaakt van de bekendheid van onder andere Mercator. In het oorlogsjaar 1942 is een serie uitgegeven ten behoeve van de slachtoffers van tuberculose. Negen wetenschappers zijn op zegel afgebeeld, waaronder Gerard Mercator, Abraham Ortelius, Simon Stevin en Christoffel Plantijn (afbeeldingen 19-22).

In een reeks van drie series met oude kaarten uitgegeven in 1992 door Bophutatswana in Zuid-Afrika, is Mercators kaart van Afrika uit zijn *Atlas* van 1595 afgebeeld op de zegel van 85c.¹⁴ (afbeelding 23). Ook uit deze atlas (editie Amsterdam: Jodocus Hondius, 1606) is de kaart van Cyprus (afbeelding 24) uit 1969 ter herdenking van het 1er Congrès International d'Etudes Cypriotes.¹⁵ De onderrand van de kaart met zes inzetkaartjes van de eilanden rond Cyprus is weggelaten.



De Mercator/Hondius-kaart van Guinea¹⁶ is in 1992 door Sao Tomé E Principe gebruikt om de ontdekking van Amerika door Columbus, 500 jaar eerder, te herdenken (afbeelding 25). De titel is uit de cartouche gewist en heeft plaatsgemaakt voor het 500-jarig embleem. Dit is duidelijk weer een propaganda-uitgifte, want dit eiland voor de Afrikaanse westkust heeft niet veel te maken met de reizen van Columbus, die in Spaanse dienst was. Maar Sao Tomé was echter wel een zeer belangrijke tussenhaven voor de kapiteins van de Portugese prins Hendrik de Zeevaarder, op de reizen naar het zuiden om Afrika heen naar Indië. In 1979 herdenkt dit eiland de geschiedenis van de zeevaart op een velletje met een kaart van het eiland uit 1602 (afbeelding 26). De herkomst van deze afbeelding is niet duidelijk. Mogelijk is het een weergave van het inzetkaartje linksonder op afbeelding 24. Ook kan het een kopie zijn van de kaart van Theodore de Bry uit zijn *Petit Voyages* van 1590, maar zeer waarschijnlijk is dit een kopie van de kaart van Barent Langenes uit het *Caert-Thresoor* van 1598.¹⁷

Uit de *Atlantis Majoris* van Johannes Janssonius uit 1657 is de Mercator-kaart van Cabo Verde (afbeelding 27), uitgegeven in een serie van zes zegels met oude kaarten in 1988, uitsluitend als propaganda voor de eilanden.¹⁸ Het velletje van de Virgin Islands toont een nagetekende en vereenvoudigde versie van de wereldkaart van Jodocus Hondius sr. uit circa 1590 (afbeelding 28), uitgegeven in 1980 ter herinnering aan de reis om de wereld van Francis Drake en Thomas Cavendish, 400 jaar eerder.¹⁹ Vanwege hetzelfde feit staat een fragment van dezelfde kaart met Drake's route om Kaap de

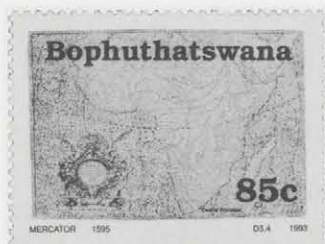
Goede Hoop op een zegel van Tristan da Cunha, ook uit 1980 (afbeelding 29).

Abraham Ortelius (1527-1598) en Gerard de Jode (1509-1591)

Net als zijn vriend en collega Mercator is Abraham Ortelius niet overgeslagen in de filatelie (afbeelding 19). In dezelfde serie als genoemd bij afbeelding 22 toont Bophuthatswana ook de kaart van Afrika uit Ortelius' *Theatrum Orbis Terrarum* 1570 (afbeelding 30).²⁰ Ook uit het *Theatrum* is de kaart op het velletje van IJsland uit 1984 (afbeelding 31). Om de postzegelwaarde en het woord 'ISLAND' te kunnen aanbrengen is het schip ten oosten van IJsland verwijderd. Dit schip komt wel voor op de zegel van Faeröer (afbeelding 32), dat een fragment toont uit dezelfde kaart.²¹ Deze zegel maakt deel uit van een grote serie, die de eerste uitgifte vormde van deze eilandengroep, die in 1974 gedeeltelijk onafhankelijk werd van Denemarken en in 1975 begon met eigen postzegeluitgiften.

Uit latere edities van het *Theatrum* staan fragmenten van zijn kaarten op de zegels van Cuba (afbeelding 33)²² en Japan (afbeelding 34).²³ Cuba geeft in 1973 vier zegels uit met kaarten van het eiland als propagandamiddel. Japan gebruikt de kaart van Ludovico Teixeira in 1985 ter gelegenheid van de Wereldinvvoerbeurs in Nagoya. Cyprus toont op een blok uit 1974 Ortelius' kaart van het eiland²⁴ ter gelegenheid van het 2e Congrès International d'Etudes Cypriotes (35).

Slechts één Nederlandse postzegel heeft indirect met Ortelius te maken. Op 9 juni 1998 verscheen een zegel



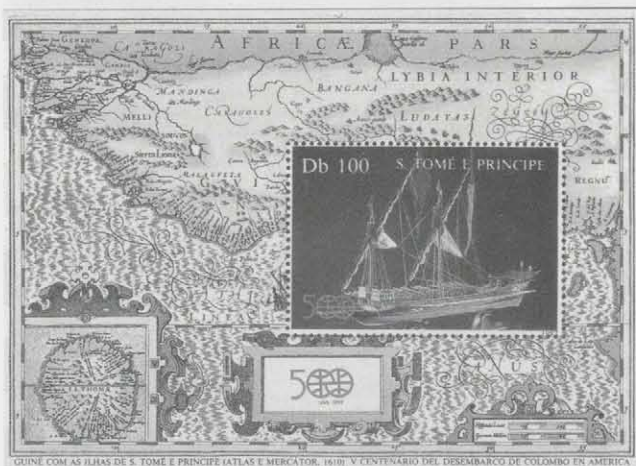
23



24



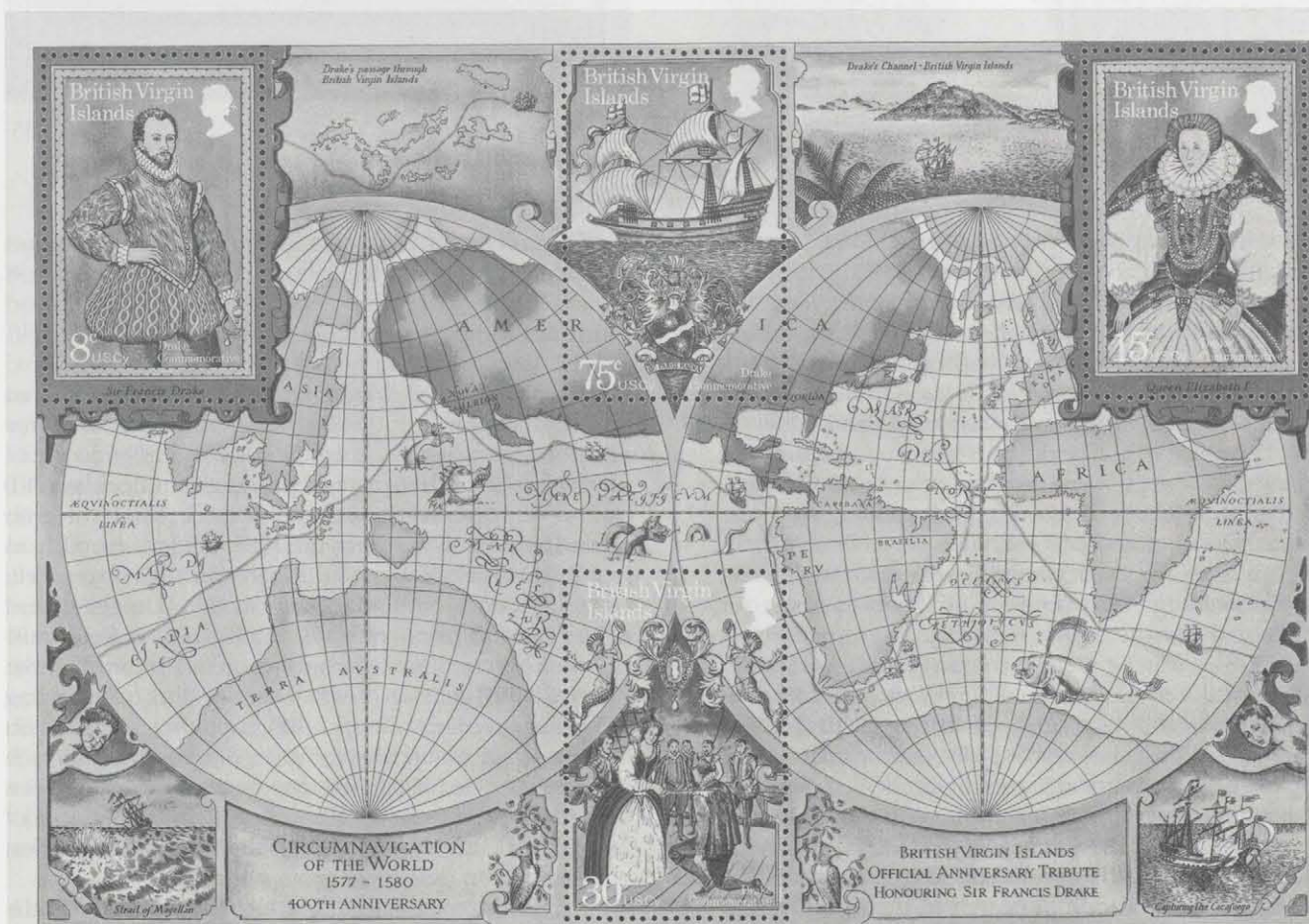
27



25



26



28



29



30



32



33



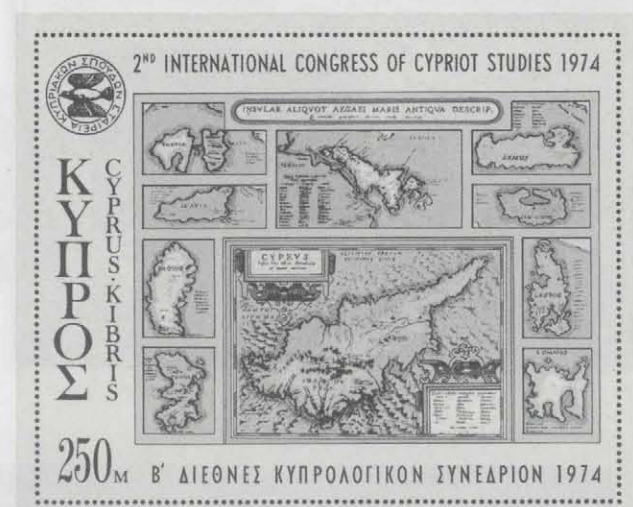
34



36



31



35

ter herdenking van 500 jaar Friesland met het kaartje uit de zakatlas van Zacharias Heyns uit 1599. Dit atlasje verscheen in Amsterdam als tegenhanger van het *Epitome* van Ortelius, een vereenvoudiging in zakformaat van het grote *Theatrum*²⁵ (afbeelding 36).

Polen toont een deel van de kaart van Ortelius van het gebied rond Gdansk uit het *Theatrum* van 1570²⁶ op een velletje uit 1993 (afbeelding 37) met een ketting van barnsteen, dat veel wordt gevonden aan de Oostzeekust. Dit is dus weer een propaganda-uitgifte.

Zeer recent in het voorjaar van 2000 verscheen een uitgifte van België met de wereldkaart van Ortelius uit 1570 (afbeelding 38) eveneens uit het *Theatrum* ter gelegenheid van de 500ste geboortedag van Karel V (1500-1558).²⁷ Zijn beeltenis op het velletje is afkomstig van een schilderij van Titiaan: 'Ruiterportret van Karel V in de Slag bij Mühlberg', in het Prado te Madrid. Hij is op het velletje afgebeeld vóór de kaart van Ortelius, maar hij kan de kaart zelf dus nooit gezien hebben. Tegelijkertijd heeft Spanje een velletje uitgegeven met precies dezelfde afbeelding.

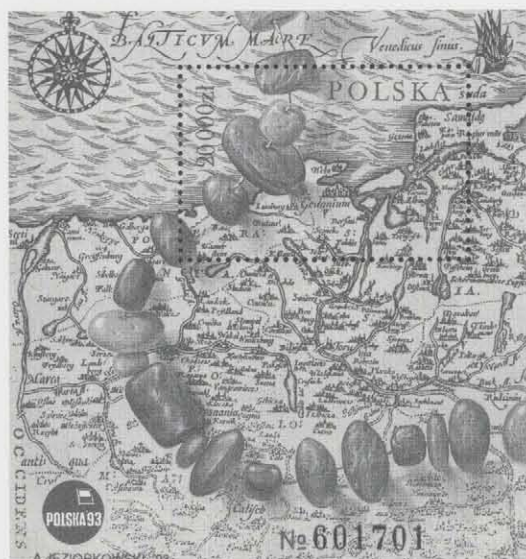
Geheel volgens de historie staat de concurrent van Ortelius, Gerard de Jode, ook hier in de schaduw van zijn opponent. Slechts één uitgifte toont een kaart van De Jode, maar wel een hele mooie (afbeelding 39). Ter gelegenheid van de nationale postzegeltentoonstelling Netanya '86 staat op het velletje van Israël de kaart van

Terrae Sanctae uit zijn atlas *Speculum Orbis Terrarum* 1578, gegraveerd door Joannes en Lucas van Deutecum.²⁸

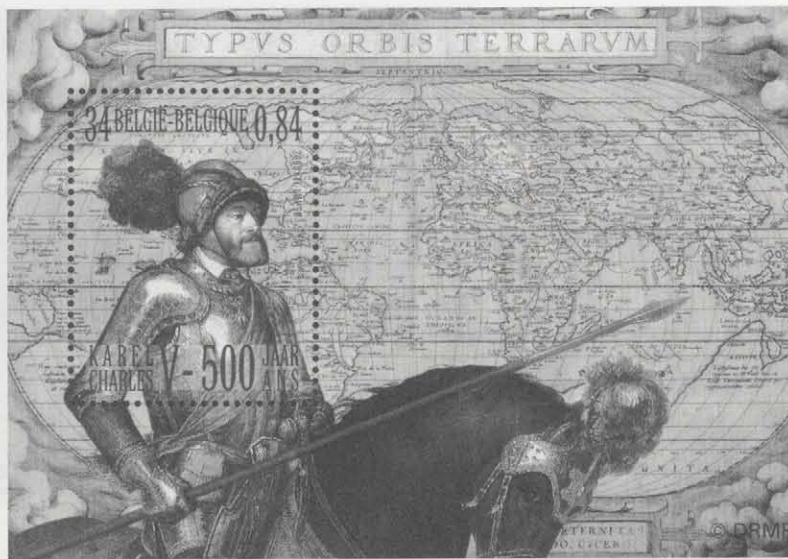
Familie Blaeu

Uiteraard ontbreken Willem Jansz. Blaeu (1571-1638) en zijn opvolgers niet in de filatelie. Zoals zijn *Atlas Maior* de grootste en duurste atlas werd, die ooit gemaakt is, zo heeft zijn portret op een postzegel (afbeelding 40) ook voor forse winst gezorgd. Op de serie van vier Nederlandse zomerzegels uit 1983 bevindt hij zich in het illustere gezelschap van Johan van Oldenbarnevelt, Hugo de Groot en Rembrandt van Rijn. De zegel kent echter een bijzondere variant. Er zijn enkele misdrukken gevonden, waarop het getal '60' ontbreekt. Enkele jaren geleden heeft deze misdruk (afbeelding 41) op een veiling ruim f 2.500,- opgebracht. Hoe zou Willem Jansz. Blaeu hier zelf over denken? Zou hij zich als drukker in zijn graf omdraaien vanwege een dergelijke grote fout van zijn collega Johan Enschedé of zou hij zich als handelaar en uitgever in de handen wrijven bij een dergelijke grote winst?

Ook zijn drukkersmerk, dat hij gebruikte vanaf 1621 is op zegel uitgegeven. In een serie van vier zegels uit 1966 over de Österreichische Nationalbibliothek te Wenen vertegenwoordigt dit drukkersmerk de Karten-sammlung (afbeelding 42). De zegel met de kaart van



37



38



39



40



41



42



43

Cyprus uit de Duitse editie van het *Theatrum*, 1635 (afbeelding 43) komt uit dezelfde serie als genoemd bij afbeelding 23.²⁹ In *Het Licht der Zee-vaart* uit 1608 leerde Blaeu zijn lezers al de werking van een astrolabium (afbeelding 44).³⁰ Deze afbeelding gebruikt Cocos Islands in 1984 ter herinnering aan Captain Keeling, die 350 jaar eerder deze eilanden ontdekte.

De ontwikkeling van de Zweedse kartografie wordt in 1991 getoond in een prachtig postzegelboekje (afbeelding 45). In het boekje bevinden zich zes zegels met afbeeldingen van Zweden en Scandinavië van de 16de tot en met de 20ste eeuw. Op de tweede zegel middenboven staat de kaart van Scandinavië van Andreas Buraeus van 1626, door Willem Jansz. Blaeu in 1635 overgenomen en door zoon Joan Blaeu (1596-1673) opgenomen in de *Atlas Maior* in 1662.³¹ Heel recent is de uitgifte van het Vaticaan met de kaart Palestina van Blaeu uit zijn *Atlas Appendix* van 1630³² ter gelegenheid van het Jubeljaar 2000 (afbeelding 46). Op het velletje zijn de landsnaam, de waarde en de vier emblemata in goud gedrukt.

Abel Jansz. Tasman (1603-1659) - Australië

Abel Jansz. Tasman kreeg in 1642 in opdracht van de Gouverneur-Generaal Anthonie van Diemen de leiding over een expeditie met twee schepen, met als doel de

vragen omtrent de vorm van het Zuidland definitief op te lossen. Zijn eerste reis begon in Batavia met als resultaat het bewijs, dat het Zuidland niet aan het pool-land vastzat en een route naar Chili mogelijk was. In 1644 ondernam Tasman een tweede reis, maar het resultaat stelde teleur. De verkenning van dit continent kwam tijdelijk tot stilstand.

Australië, Nieuw-Zeeland en de vele eilanden in de Grote Oceaan hebben door de jaren heen in de filatelie veel aandacht besteed aan hun ontdekkingsgeschiedenis. In 1940 al herdenkt Nieuw-Zeeland de komst van Abel Tasman met een fragment van zijn kaart. De zegel toont zijn portret, zijn schip en de westkust van Nieuw-Zeeland met de ingetekende route (afbeelding 47). Het portret van Tasman komt op vele postzegels voor, soms met zijn schip en vaak met een moderne kaart. Australië bijvoorbeeld geeft zo'n serie ontdekkingsreizigers uit in 1963, waaronder ook Tasman. In 1992/1993 worden verschillende herdenkingszegels uitgegeven, vanwege het feit, dat Abel Tasman 350 jaar eerder de Australische en Nieuw-Zeelandse kusten verkende. Ook Nederland herdenkt deze gebeurtenis met eenzelfde fragment als op afbeelding 46, van Tasmans kaart van 'Staete landt' (Nieuw-Zeeland) en een kustprofiel (afbeelding 48). De kaart toont de route van de Heemskerck en de Zeehaen van 15 December 1642 tot 6 januari 1643.³³ Het feit, dat Australië 200 jaar geleden een onafhanke-



44



45



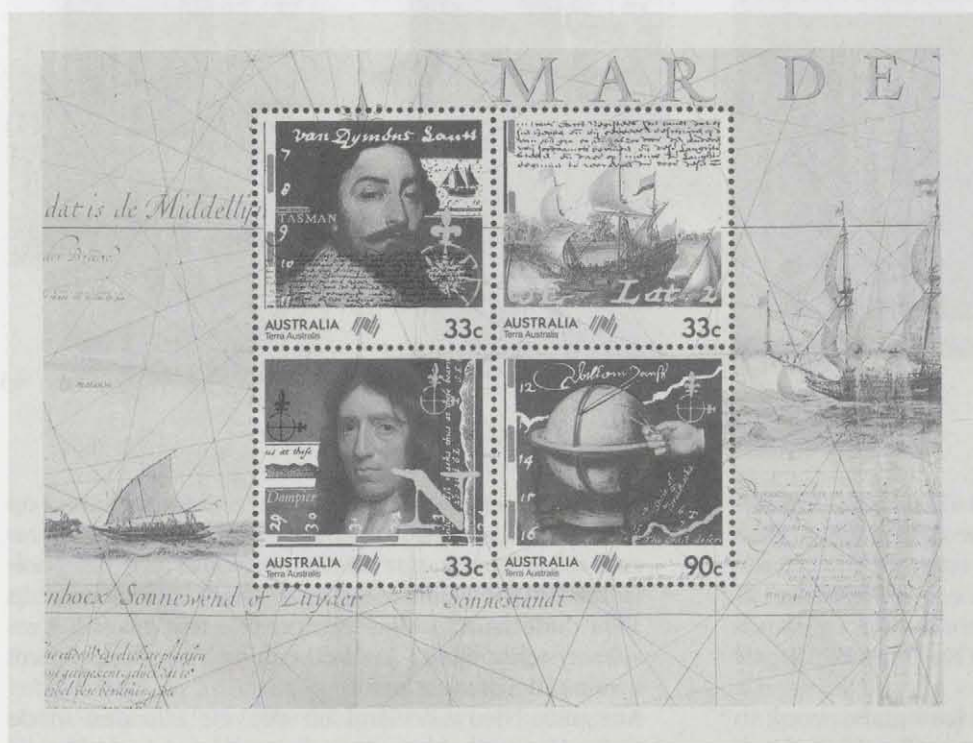
47



48



46



49



50



51

lijke staat werd, is in 1988 herdacht met een prachtig uitgevoerd velletje. De achtergrond wordt gevormd door precies het middelste deel van de zeekaart van Hessel Gerritsz. (kaartmaker van de VOC van 1617 tot 1632) getiteld: *Mar del Sur. Mar Pacifico*, getekend op perkament in 1622. De linkerzegels herdenken Abel Tasman en de Engelse zeevaarder William Dampier als ontdekkers. De rechterzegels herinneren aan het schip De Eendracht van Dirk Hartog, die in 1616 per ongeluk op de Australische kust belandde en aan Willem Jansz., die in 1605 met Het Duyfken 300 kilometer van de West-Australische kustlijn karteerde (afbeelding 49).³⁴ Op de Nederlandse zegel wordt eveneens 200 jaar 'Nova Hollandia' herdacht (afbeelding 50).

Het einde van de Gouden Eeuw

In deze periode is Nicolaas Visscher II (1649-1702) een belangrijk uitgever van kaarten. Hij was de derde generatie uit een bekende familie. Een prachtig ingekleurd exemplaar van de kaart van Noord- en Zuid-Amerika, uitgegeven in 1652 door zijn vader Nicolaas I (1618-1679),³⁵ is afgebeeld op de zegel van Brazilië, uitgegeven in een serie van drie ter gelegenheid van de 4de Interamerikaanse Postzegeltonstentoonstelling Exphibra 1972 (afbeelding 51).

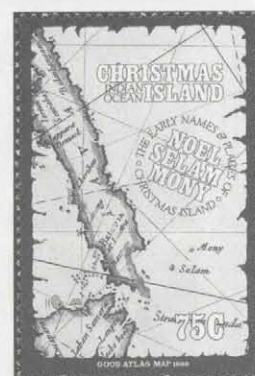
In de serie 17de-eeuwse kaarten van Jamaica is de kaart op de zegel van 25c van Nicolaas Visscher II uit 1680. In vergelijking met dezelfde serie van 16de-eeuwse



52



53



54



55



56



57



58



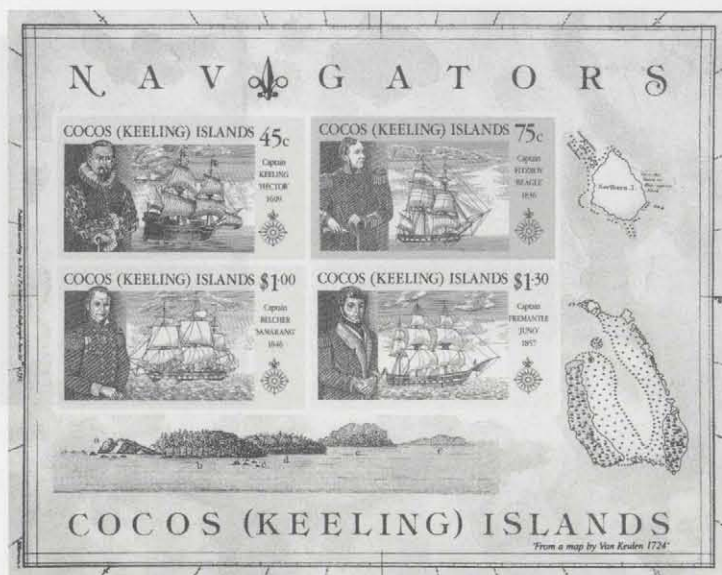
59

kaarten bij afbeelding 4 bestaat hier duidelijk meer overeenstemming in de vorm van het eiland tussen de verschillende kartografen (afbeelding 52).³⁶

De oudste kaart van Suriname: *Caerte ofte vertooninge vande Riuiere van Suriname en Commewijne*, 1671 van W. Mogge is door Suriname afgebeeld op een zegel uit 1971 ter gelegenheid van het 300-jarig bestaan van deze kaart.³⁷ En daarmee is deze uitgifte *uniek* in de filatelie, want dit is de eerste keer, dat de kaart zelf het onderwerp van de herdenking vormt (afbeelding 53). De aanleiding hiervoor was de uitgave van de Suriname-atlas *Schakels met het verleden* in 1973, samengesteld onder leiding van professor C. Koeman met medewerking van vier Surinaamse auteurs en G. Schilder.

Pieter Goos (1616-1675) komt slechts één keer voor in de filatelie. Een kaartfragment uit zijn *Zeeatlas ofte Water Wereld* uit 1666, wordt door Christmas Island gebruikt in 1991 in een propagandaserie van vier zegels met kaarten (afbeelding 54). Ter gelegenheid van de 375ste verjaardag van de ontdekking van de Cocos Islands is in 1984 een prachtig ingekleurde kaart van Oost-Indië uit 1666 afgebeeld op een zegel (afbeelding 55) uit dezelfde serie als afbeelding 43. Vermoedelijk is dit een kaart van Hendrik Doncker, maar ik heb dit niet definitief kunnen vaststellen. Wellicht weet een lezer van *Caert-Thresoor* dit wel.

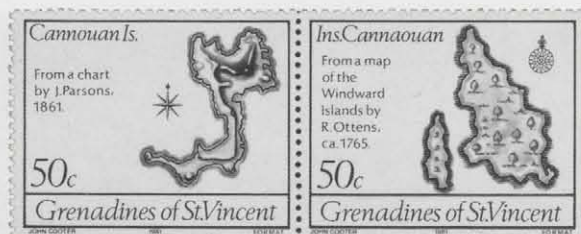
Victor Victorsz., een reisgenoot van Willem de Vlamingh, maakte in 1696 tijdens een ontdekkingsreis



60



64



61



62



63

voor de VOC, op weg naar de Oost de profielkaart van Tristan da Cunha (afbeelding 56) uitgegeven in een serie van twaalf zegels in 1983 ter illustratie van de geschiedenis van het eiland. Het origineel is een aquarel in het Maritiem Museum in Rotterdam. Op de zegel is de originele tekst met zeilaanwijzingen echter weggelaten en zijn de verschillende profielen naast elkaar geplaatst en niet, zoals op het origineel, boven elkaar.³⁸

Het zegelpaar van Australië en Christmas Island (afbeelding 57) met links de handtekening van Willem de Vlamingh geeft de indruk, dat zijn portret hierop is afgebeeld. Er is echter geen enkele afbeelding van hem bekend. Deze zogenaamde vriendschapsuitgave toont een portret van een Hollandse zeevaarder uit 1690-1700, door Jan Verkolje. Bij deze uitgave heeft de ontwerper de geschiedenis naar zijn hand gezet.

De 18de eeuw

In de 18de eeuw ging de prominente positie van de Republiek achteruit en dat heeft ook zijn weerslag op het aantal filatelistische uitgaven met oude Nederlandse kaarten. Johannes van Keulen (1654-1715), wiens familiebedrijf nog tot 1885 bleef bestaan, komt nog op drie herdenkingsuitgaven voor. Op een velletje van Tristan da Cunha uit 1981 staat een prachtige cartouche met een fragment uit de kaart van Guinea uit de *Zee-atlas* van 1708.³⁹ (afbeelding 58) De tekst in de cartouche is door de postzegelontwerper gewijzigd.

Mauritius gebruikt in 1978 de kaart van het eiland van Johannes van Keulen uit circa 1700 in een grote serie van twintig frankeerzegels met historische afbeeldingen. (afbeelding 59). De kaart komt voor in het zesde deel van *De Nieuwe Groote Lichtende Zee-fakkel*, 1753.⁴⁰ Uit dezelfde atlas staat op het velletje van Cocos Islands uit 1991 een deel van de: *Pas Caart van de Cocos-Eylanden*, 1724.⁴¹ De uitgifte herdenkt de 'Navigators', die in de loop der eeuwen op de eilanden zijn geweest. Het profiel onderaan is uit een schets van Dalrymple uit 1791 (afbeelding 60).

Tenslotte zijn er nog drie eilandkaarten van Reinier Ottens uit 1765 uitgegeven op een propagandaserie van drie paartjes van Grenadines of St. Vincent in 1981. Alhoewel elk paartje twee keer hetzelfde eiland toont is er zeer weinig overeenkomst in vorm. De kaartjes van Ottens zijn genomen uit zijn kaart: *Les Isles Antilles. Terra Ferme & la Bouche d'Oronoque [...]* (afbeeldingen 61-63).⁴²

De laatste Nederlandse historisch-kartografische uitgifte vond plaats op 17 juni 1997 (afbeelding 64). In de eerste zes maanden van dat jaar trad Nederland op als voorzitter van de Europese Unie. Ter herinnering hieraan toont de zegel een foto van het oostelijk halfrond van de wereldkaart van Jacob Martensz. uit 1746, die met mozaïekstenen ingelegd is in de marmeren vloer van de Burgerzaal in het Paleis op de Dam in Amsterdam, een van de plaatsen waar de Europese top op 16 en 17 juni vergaderde.⁴³

Verschillende prominente Nederlandse namen zijn in dit artikel niet genoemd. Er zijn bijvoorbeeld geen uitgaven met betrekking tot Lucas Jansz. Waghenae, het huis Danckerts, Allard, Schenk en Valk. Na de uitgifte uit het tijdperk van Ottens komen geen kaarten van Nederlandse kartografen meer voor in de filatelie. De 18de en 19de eeuw worden wel ruim herdacht in uitgaven over Franse en Engelse kartografen. Verder bestaan er tienduizenden zegels met moderne kaarten, globes en routes over elk denkbaar onderwerp, van ontdekkingsreizen, telefoonkabels en autorally's tot satellietbanen, grensgeschillen, toerisme en spoorwegen.

Het grondgebied van Nederland en de (voormalige) koloniën of een deel daarvan is in moderne vorm vele malen op postzegels afgebeeld. De kaart van Nederland zelf komt zeker vijftien keer voor op Nederlandse zegels, één keer op een zegel van Brazilië (1961) en één keer op een serie van Curaçao (1946). De (voormalige) koloniën met voorop Indonesië hebben talloze zegels met de kaart van het land uitgegeven.

Dit artikel belicht slechts een klein onderdeel van de kartofilatelie, waarmee naar schatting een paar honderd mensen in de wereld zich intensief bezighouden en waar meer onderwerpen uitgelicht kunnen worden. Er is veel materiaal uitgegeven met meetinstrumenten, meetpunten, projectiemethoden en grensconflicten, waarover een thematisch-kartografische verzameling kan worden opgezet. Een boeiende hobby, die twee interessante elementen in zich verenigt: kartografie en filatelie.

NOTEN

1. Peter van der Krogt, Oude kaarten op nieuwe Nederlandse postzegels. - In: *Caert-Thresoor* 4 (1988), blz. 79-80.
2. Origineel exemplaar in de manuscript atlas zonder titel 1592, in de Biblioteca Nacional te Madrid. De werken van de Linschoten-Vereeniging, 1924, deel XXII, blz. 114.
3. Potter (1989), blz. 164. De kaart is getiteld: *Occidentalis Americae Partis, Grands Voyages*, deel IV. Frankfurt, 1594.
4. *Caert-Thresoor* / Barent Langenes. - Middelburg, 1598. - blz. 150 van deel II. Koeman (1967-1971), II, blz. 254 e.v.
5. Weise (1989), blz. 149.
6. Crone (1978), blz. 79. Kaart getiteld *Anglorum in Virginiam aduentus, Petiti Voyages*. Frankfurt, 1590.
7. *Itinerario, Voyage ofte Schipvaert van Jan Huygen van Linschoten naer Portugaels Indien*. - Amsterdam: Cornelis Claesz, 1596.
8. *Delineatio cartae trium navigationum per | Batavos, ad Septentrionalem plagam, Nor- | vegiae, Moscoviae, et novae Semblae* [...]. = *Beschryvinghe van de drie seylagien door de | Hollanders gedaen ande Noordsyde van Noor- | weghe, Moscovia, nova Sembla. ... Auctore | Wilhelmo Ber- | nardo. | Cornelius Nico | lai excudebat. | Baptista à Doe- | techum Schulp. | Ao 1598*. Facsimile-uitgave in kleur naar het origineel in de Universiteitsbibliotheek, Amsterdam door G. Schilder, *The polar map of 1598*. - Alphen aan den Rijn: Canaletto/Repro-Holland, 1997.
9. *Navigatio ac Itinerarium Iohannis Hugonis Linscotani* [...]. - Den Haag: Alberti Henrici; Cornelli Nicolai; Aegidium Elsevirum, 1599.
10. De werken van de Linschoten-Vereeniging, 1915, deel VII, blz. 6 (inzetkaartje) en blz. 60 (profielkaart). *De afbeeldinghe vande Cust van Sumatra, ende d'Eylanden gbelegen inde Straet van Sunda*.

11. Ibid., 1924, deel XXII, blz. 63. *NIEVWE | Volmaeckte Beschryvinghe der Vervaer- | lijcker Strate Magellani* [...]. - Amsterdam: Zacharias Heyns, 1600.
12. De werken van de Linschoten-Vereeniging, 1942, deel XLVI, blz. 11. *Het tweede Boeck, Journael oft Dagb-register inboudende* [...]. - Amsterdam: Cornelis Claesz., 1601.
13. *Atlas Blaeu-Van der Hem*, Vol. XXXVIII, no. 20. In facsimile uitgegeven door F.C. Wieder, *Monumenta Cartographica V*. - The Hague: Martinus Nijhoff, 1933. - plate 104.
14. *AFRICA | Ex magna orbis ter- | re...* uit Mercator's Atlas: *ATLAS | SIVE | COSMOGRAPHICAE* [...]. - Duisburg, 1595. Zie Van der Krogt (1997), I, 8600:1A.
15. Ibid., 8130:1A.
16. Ibid., 8700:1A., *GVINEAE | NOVA | DESCRIPTIO*, 1606/1610.
17. Weise (1989), blz. 147. *Caert-Thresoor* / Barent Langenes. - Middelburg, 1598. - Deel II, blz. 125.
18. Koeman (1967-1971), II, blz. 495, (28) *INSULAE DE CABO VERDE | olim | HESPERIDES | Sive | GORGADES*.
19. De werken van de Linschoten-Vereeniging, 1924, deel XXII, blz. 111: *VERA TOTIVS EXPEDITIONIS NAVTICAE* (1595).
20. Van den Broecke (1996), nr. 8.
21. Ibid., nr. 160.
22. Ibid., nr. 146.
23. Ibid., nr. 165.
24. Ibid., nr. 216. *INSVLAR ALIQVOT AEGAEI MARIS ANTI-QUA DESCRIP.*
25. Werner (1999), blz. 25-26.
26. Van den Broecke (1996), nr. 154.
27. Ibid., nr. 1. *TYPUS ORBIS TERRARVM*.
28. Koeman (1967-1971), II, blz. 207.
29. Ibid., I, blz. 96 (200).
30. Schilder (1986-...), IV, blz. 19.
31. Koeman (1967-1971), I, blz. 89 (11). *SVECIA, | DANIA, ET NORVEGIA, | Regna Europae Septentrionalia* van 1626.
32. Ibid., I, blz. 75 (60). *TERRA SANCTA | quae in Sacris | Terra Promissionis olim | PALESTINA | Amstelodami | Ex officina Guiljelmus Blaeuw 1629*.
33. Schilder (1976), blz. 344, map 51.
34. Ibid., Chapter VII, VIII, blz. 289, map 23.
35. Koeman (1967-1971), III, blz. 179. *Novissima et Accuratissima | TOTIVS | AMERICA | DESCRIPTIO | per | N. VISSCHER*.
36. Ibid., blz. 182.
37. Koeman (1973), nr. 1, 2.
38. De werken van de Linschoten Vereeniging, deel LXXXVI-II, blz. 114.
39. Koeman (1967-1971), IV, blz. 300 (171). *Pascaarte vande Zee custen van Guinea uit: de Groote Nieuwe Vermeerderde Zee-atlas*, deel V, van Johannes van Keulen, 1708.
40. Ibid., blz. 366/384.
41. Ibid., blz. 366/377.
42. Ibid., blz. 89/263.
43. Schilder (1976), Plate XLII, blz. 376, map 67.

LITERATUUR

- Broecke, M. van de., *Ortelius atlas maps*. - 't Goy-Houten, 1996.
- Crone, G.R., *Maps and their makers*. - Folkstone, 1978.
- Keulen, E.O. van [et al.] (red.), *In de Gekroonde Lootsman*. - Utrecht, 1989.
- Koeman, C., *Atlantes Neerlandici*. - Amsterdam, 1967-1971. - deel I-V.
- Koeman, C., *Bibliography of printed maps of Suriname 1671-1971*. - Amsterdam, 1973.
- Krogt, P. van der, *Koeman's Atlantes Neerlandici*. - 't Goy-Houten, 1997-...
- Moreland, C. en D. Bannister, *Antique Maps*. - Londen, 1983.
- Potter, J., *Antique Maps*. - Londen, 1989.
- Putman, R., *Oude scheepskarten en hun makers*. - Amsterdam, 1983.
- Schilder, G., *Australia Unveiled*. - Amsterdam, 1976.

- Schilder, G., *Monumenta Cartographica Neerlandica* – Alphen aan de Rijn, 1986-....
- Tooley, R.V., *Geschiedenis van de Cartografie*. – Amsterdam, 1981.
- Tooley, R.V., *Maps and Map-Makers*. – New York, 1990.
- Watelet, M., *Gerardus Mercator Rupelmondanus*. – Antwerpen, 1994.
- Weise, A., *Landkarten, Entdecker, Konquistadoren*. – Gotha, 1989.
- Werner, J., *Abraham Ortelius, Aartsvader van onze atlas*. – Amsterdam, 1999

Filatelistische literatuur:

- The Carto-Philatelist*, kwartaaluitgave van The International Society of map stamp collectors. (is eind 1995 opgeheven).
- Gibbons, Stanley, *Stamps of the World*. – Londen 1980.
- Häger's *Filatelie Encyclopedie*. – Alphen aan den Rijn, Brussel, 1979.
- Philatelie*, Stichting Nederlandsch Maandblad voor Philatelie. – Den Haag.
- Thema, Tijdschrift voor de Thematische Filatelie*, 2-maandelijks uitgave van de Nederlandse Vereniging voor Thematische Filatelie. – Hoofddorp.
- Speciale Catalogus Nederland*, Nederlandse Vereniging van Postzegelhandelaren. – Den Haag, 1990-1995.
- Yvert & Tellier, *Catalogue de Timbres-Poste*. – Parijs, 1980-1995.

SUMMARY

Dutch historical carto-philately

This article is a study of Dutch map-makers, their maps, and of maps of Dutch territories issued on postage stamps - either as single stamps or as miniature sheets. This kind of collecting is called thematic philately: the collecting of a special subject without pursuing completeness and disregarding the country of issue.

With my collection entitled *An age-long route / The history of cartography* I reached, within about fifteen years, an international level: this allows me to participate in world philatelic exhibitions.

Many countries have issued stamps with Dutch cartographic subjects, but most stamps were somehow related to Dutch explorers or to the Dutch East India Company (VOC). Sometimes the image on the stamp is used only as propaganda, at other times the issue commemorates an historical event. More often the map on the stamp has a decorative purpose: to depict a region, a route, or a connection with a famous person like an explorer or a cartographer. The map itself was the reason for issue on only one occasion: the commemoration of the oldest map of Suriname (image 53). This article illustrates but a small part of carto-philately. Many issues concern foreign cartographers, map-makers, and explorers. Other cartographic subjects - like border disputes, projection methods, or nautical instruments - can also be the basis of a very interesting thematic collection.

IMAGO MUNDI

The International Journal for the History of Cartography



IMAGO MUNDI is the only international scholarly journal solely concerned with the study of early maps in all its aspects. The illustrated articles, in English with trilingual abstracts, deal with all facets of the history and interpretation of maps and mapmaking in any part of the world, at any period.

The original IMAGO MUNDI was Columbus's favourite text. Let its descendant, founded by Leo Bagrow in 1935, be your window into the subject, whether you approach it as a historian of cartography or are interested in how maps fit into the historical aspects of art, ideas, literature or the sciences.

Contents

Current issues comprise approximately 250 pages (30 x 21cm), with illustrations. Each annual volume includes:

- Articles (about ten per issue)
- Book reviews; and notices of books received
- Bibliography (with indexes of authors, places and subjects)
- Chronicle (personal and institutional news, conferences, exhibitions, map sales and acquisitions)
- Reports, notices and obituaries

All articles are refereed. IMAGO MUNDI is published each summer.

Subscribing to IMAGO MUNDI

The cost of the annual volumes to personal subscribers is as follows:

- Vols 43 (1991) onwards £30 (US\$60)
- Vols 27-42 £25 (US\$50)

Prices are inclusive of surface postage.

Some of the first 26 volumes remain in print. For details please write to the Honorary Treasurer at the address below.

To order send £30 (US\$60) to the Secretary/Treasurer, IMAGO MUNDI, c/o The Map Library, The British Library, 96 Euston Road, St Pancras, London NW1 2DB.

For more details of IMAGO MUNDI see: <http://www.ihinfo.ac.uk/maps/imagomundi/>

For more details of IMAGO MUNDI see: <http://ihf.sas.ac.uk/maps/imagomundi.html>



2de aangevulde druk

CAARTBOECK VAN VOORNE 1695

Inhoud:

Titelblad in kleur

18 kaarten Oost-Voorne

6 kaarten West-Voorne

9 kaarten Zuid-Voorne

2 kaarten Zuidland,

waarvan 1 in 4 bladen gedrukt in kleur

De oud-archivaris - dhr. J. Klok - van Brielle schreef bij de uitgave een uitvoerige inleiding. Hij beschrijft het voorbereidende werk, de proefdrukken (compleet afgebeeld), de kosten, de personen die er aan meegewerkt hebben, zoals de bekende Romeyn de Hooghe, de tekenaar en dichter Jan Luiken en niet te vergeten de opdrachtgevers zelf.

Alle kaarten zijn eenzijdig afgedrukt op getint papier, formaat 40 x 58 cm. De kaarten en inleiding zijn gestoken in een kunstlederen band met goud-opdruk.

ISBN 90 6469 636 5 Prijs f 225,-

Canaletto/Repro-Holland bv

Postbus 107

2400 AC Alphen aan den Rijn

telefoon 0172 444 667

fax 0172 440 209

Een uitgave in samenwerking

met de "Klokkenstoel" te Oostvoorne



De jonge Nicolaes van Geelkercken

Een recente publicatie¹ heeft een nieuw licht geworpen op Nicolaes van Geelkercken en zijn broer Arnold van Scherpenseel (= Arnaldo di Arnaldi). Maar ook hier is desondanks ruimte voor veel vragen en speculaties overgebleven. Een diepgaande studie van het bronnenmateriaal² en verdere interpretaties daarvan maken het echter mogelijk het begin van de biografie deels nieuw en met meer zekerheid te schrijven.

Herkomst en geboortjaar

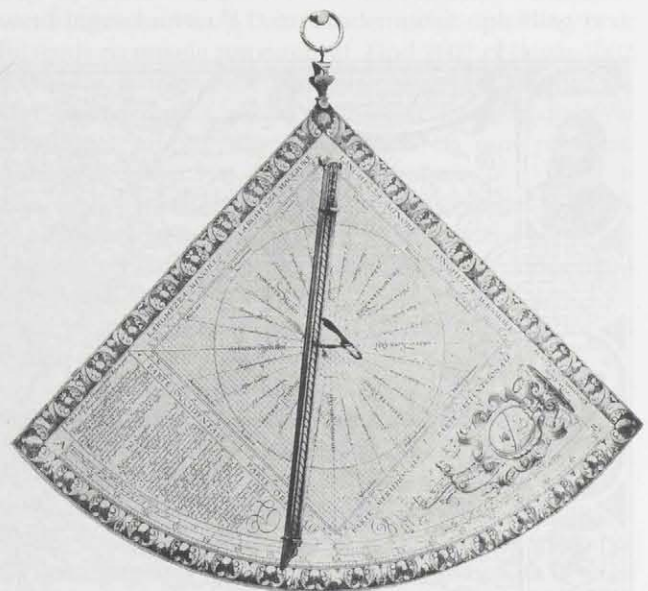
Hoofdbron voor de vroege biografie zijn de akten over een delicate kwestie, die in 1612 en 1613 voor de Commissarissen van huwelijkszaken van het Amsterdamse gerecht werd behandeld.³ Op 16 mei 1612 diende de uit Weesp afkomstige Jannetje Roelands een eerste aanklacht in tegen Nicolaes van Geelkercken. Deze had haar twee weken na Pinksteren een huwelijksgelofte gedaan en haar een rijksdaalder gegeven, waarop zij hem toestond gemeenschap met haar te hebben. Uit het oogpunt van de beklagde zag de zaak er heel anders uit. Hij bekende dat hij een rijksdaalder had betaald en gaf ook het intieme verkeer toe. Deze had echter in een trappenhuis plaatsgehad. Overigens was de klagster iemand met een liederlijk gedrag en van een trouwbelofte kon dan ook geen sprake zijn. De rechtbank echter hechtte geen geloof aan deze versie en kwam tot de uitspraak dat de trouwbelofte rechtsgeldig was en nagekomen moest worden. Vervolgens trouwde de beklagde tijdens Pasen en hij verklaarde bij deze gelegenheid ongebonden te zijn. Daarom werd 'Nicoales Arnouldtsz van Geelkercken van Scherpensin out omtrent 27 jaeren', die zijn kost verdiende met 'plaetsnijden en affsetten', op 24 oktober 1613 opnieuw voor de huwelijkscommissarissen in Amsterdam verhoord. Hij verklaarde, sinds 'thiendehelwe jaer' - dat wil zeggen sinds het voorjaar 1603 - in Amsterdam te wonen. Hij gaf een verklaring aan het gerecht van zijn nogal verdacht aandoende gebruik van twee namen - 'Nicolaes Arnouldtsz van Scherpensin ofte van Geelkercken' - met: 'synde twe plaetsen niet wijt van malcanderen int landt von Gulich gelegen'. Vervolgens legde hij de rechtbank een verklaring voor, waarin Jannetje Roelands bevestigde, dat het geslachtsverkeer met hem niet tegen haar wil was gebeurd. Dit geschrift had hij zelf opgesteld en naar haar huis gebracht. Daar werd het door haar ondertekend en de volgende dag door zijn broer opgehaald.

Aangezien ook Jannetje Roelands inmiddels een nieuwe huwelijkskandidaat had gevonden, eindigde deze zaak zonder vonnis.

Uit deze bron kan men de volgende biografische data halen:

1. de door de literatuur gevestigde naam Nicolaes van Geelkercken;⁴
2. de naam van de vader: Arnold;
3. een geboortedatum tussen oktober 1585 en oktober 1586;
4. een verblijf in Amsterdam sinds voorjaar 1603;
5. de herkomst uit Geilenkirchen of Scherpenseel in het hertogdom Gulik.⁵

Scherpenseel was een rondom twee leengoederen ontstaan boerengehucht, dat kerkelijk onder de parochie Marienberg en bestuurlijk onder het Gulikse ambt Geilenkirchen viel. De stad Geilenkirchen was in de hoge Middeleeuwen het centrum van een kleine heerlijkheid, die in 1334 aan het graafschap Heinsberg en daarmee in 1484 aan het hertogdom Gulik toeviel.



Dr. P.H. Meurer is kartograaf en publicist op historisch-kartografisch gebied.
Dit artikel werd uit het Duits vertaald door Wanita Resida.

1. Voorkant van een koperen kwadrant, gegraveerd door Arnaldo di Arnaldi (Museum für Kunst und Gewerbe, Hamburg).

De vader Arnold Arnolds

Op 28 augustus 1566 werd ene 'Arnoldus filius Arnoldi Scepensilensis' aan de Universiteit van Leuven ingeschreven.⁶ Tegen de identificatie van deze Arnold Arnolds uit Scherpenseel, waarvoor een geboortjaar van ongeveer 1550/1552 berekend kan worden, met de hiernavolgende verder behandelde broer Arnold van Scherpenseel spreken twee argumenten;

1. In dit geval zou het leeftijdsverschil tussen de broers Arnold en Nicolaes 35 jaar zijn.
2. Verder zou dan in de biografie van Arnold een gat ontstaan van 20 jaar, die niet alleen verklaard kan worden met opleiding en zwerfjaren.

Dus betreft deze Leuvense inschrijving van 1566 zeer waarschijnlijk de vader van Arnold en Nicolaes, die op zijn beurt zelf een zoon van Arnold was. Verdere gegevens over hem ontbreken. In plaatselijke bronnen zoals leenaktenboeken en ambtenarenlijsten komt hij niet voor.

Wat de precieze geboorteplaats betreft, valt het op dat de naam 'Von Geilenkirchen' pas in relatie met Nicolaes opduikt, terwijl vader en zoon Arnold zich zelf altijd 'Von Scherpenseel' noemden. Het is mogelijk dat de familie ná de geboorte van Arnold, maar vóór de geboorte van Nicolaes – dus ongeveer rond 1580 – van Scherpenseel naar Geilenkirchen is verhuisd.

De broer Arnold von Scherpenseel = Arnoldo di Arnoldi

In de in 1619 gedateerde verantwoording van zijn in 1621 in Leiden uitgegeven Palestina-wandkaart *Terrae Sanctae seu Terarum Promissionis nova descriptio Arnoldo Geilkerckio Auctore* zegt Nicolaes van Geelkercken:⁷

- De kaart is gebaseerd op het werk van zijn overleden broer 'Arnoldus Geilkerckius' soms ook 'Arnolt Geilekerk'.
- Deze had zelf in het Heilige Land gereisd en ook veel werken erover gelezen.
- Zijn broer was reeds met het ontwerp van de kaart be-

gonnen toen hij in Italië stierf.

- Hijzelf had het werk bij zijn terugkeer uit Italië mee teruggebracht naar het vaderland en op aanraden van deskundige geleerden uitgegeven.

Deze broer 'Arnold van Geelkercken' is in de wetenschappelijke literatuur niet verder bekend. Henk van der Heijden heeft nu het vermoeden geuit, dat het hier om de in de Italiaanse historische kartografie bekende Arnold van Scherpenseel,⁸ soms ook Arnoldo di Arnoldi gaat.

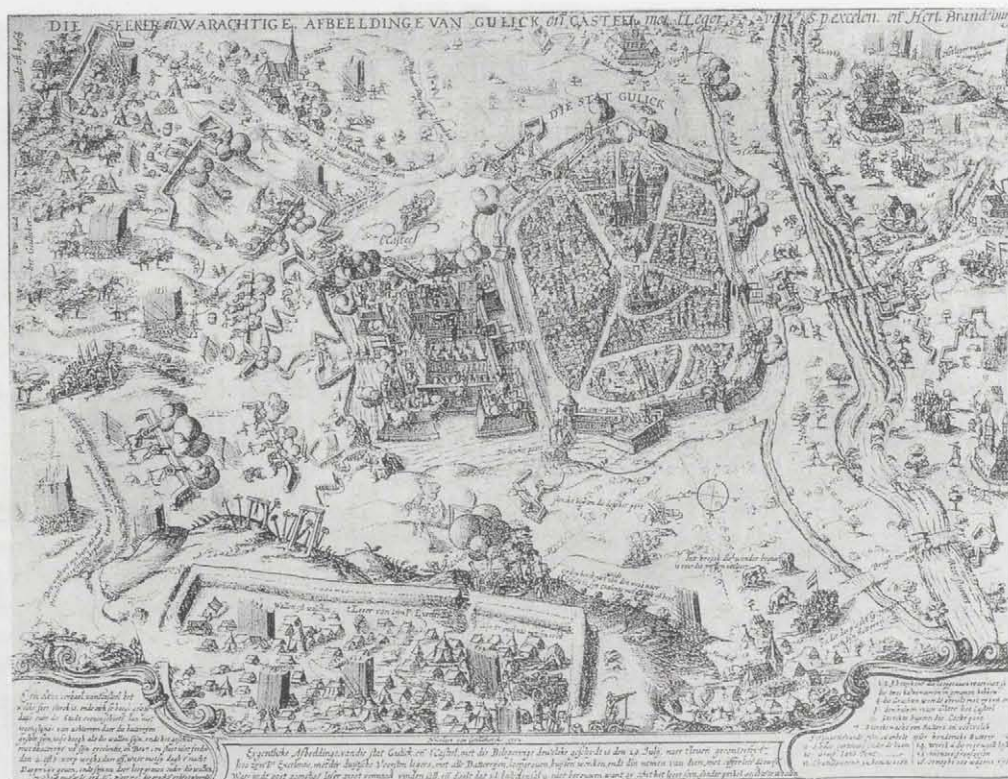
In een reconstructie van zijn biografie is zijn geboorte ongeveer in 1570-1572 in Scherpenseel te plaatsen.⁹ De stijl van zijn werk duidt op een graveursopleiding bij een nog onbekende Nederlandse meester in Antwerpen of Leuven. Zijn gezellenjaren brachten hem naar Italië waar hij zich Arnoldo di Arnoldi noemde. Wel mogelijk maakte hij van daaruit zijn bovengenoemde reis naar het Heilige Land.

Hij werkte als kaartgraveur en instrumentenmaker in Bologna samen met Giovanni Antonio Magini (1555-1617), die rond 1590 begonnen was met het werk aan zijn kaartboek van de Italiaanse staten. De eerste bladen verschenen als afzonderlijke drukken in 1595. Eveneens van 1595 dateert een koperen kwadrant, die volgens het opschrift in opdracht van Magini was gemaakt ('Io Antonius Maginus in Bon. Gymnasio Mathematicarum Professor fieri curabat') en 'Per Arnoldus Scherpensensem Anno 1595 Bononiae'.¹⁰ In de herfst 1597 werd de werkplaats van Magini bezocht door de Engels-Vlaamse koopman Jakob Cole (1563-1628), die daarover berichtte in een brief aan zijn oom Abraham Ortelius.¹¹ Cole schreef daarin ondermeer, dat hij wegens afwezigheid van Magini over het werk werd ingelicht door 'diens Nederlandse kopergraveur Arnold Scherpensiel' ('Arnoldo Scherpensiel Belga eius sculptore'). Volgens de opgave van Magini zelf in diens voorwoord van zijn *Tabulae primi mobilis* van 1604 was deze in 1599 voor beter loon in dienst getreden van de uitgever van grafische werken Matteo Florimi († 1613) te Siena.¹² Hun eerste gezamenlijk project was een door 'Arnoldi di Arnoldi Fiamengo' ondertekende, in 1600 uitgegeven wereldkaart in tien bladen.



2. Nicolaes van Geelkercken bij David de Meire. Landkaart van de erfstrijd in Gulik-Kleef-Berg (particuliere collectie).

3. Nicolaes van Geelkercken, Beleg van de vesting Gulik in de zomer van 1610 (particuliere collectie).



Tot 1601 volgden nog een wereldkaart in twee bladen, vier kaarten van de werelddelen en een serie landenkaarten.

Ontevreden over het werk bij Florimi, zocht Arnold van Scherpenseel weer contact met Magini. Intussen ging hij (eind 1601 of begin 1602)) naar Rome. Vermoedelijk is in deze maanden nog een instrument vervaardigd, een aan kardinaal Andrea Perotti (1571-1627) opgedragen koperen kwadrant (zie afbeelding 1).¹³ Nog voor het beoogde nieuwe contract met Magini rond was, stierf Arnold van Scherpenseel halverwege het jaar 1602 in Rome.

Nicolaes van Geelkercken in Italië

In het voorwoord van de *Tabulae primi mobilis* zegt Magini verder, dat reeds in 1599 een andere broer van Arnold van Scherpenseel, Jacob genaamd, bij hem heeft gewerkt. Deze Jacob (van Scherpenseel) was na de dood van Arnold weer bij hem in Bologna gekomen, en verder samen met hem 'nog een jongere broer'. Beiden waren echter na korte tijd naar hun vaderland teruggekeerd. De som van deze feiten is voldoende om de in Italië overleden 'Arnolt Geilekerk' met Arnold van Scherpenseel te identificeren en in de jongere broer Nicolaes van Geelkercken te herkennen:

1. Beiden hadden een vader genaamd Arnold.
2. Beiden stammen uit Scherpenseel, soms wordt ook Geilenkirchen vermeld.
3. Het vertrek van de jongere broer uit Italië geschiedde in een tijd voordat Nicolaes van Geelkercken zich in Amsterdam vestigde.
4. In de latere biografie van Nicolaas van Geelkercken – vanaf ongeveer 1610 – is voor een reis naar Italië nog nauwelijks ruimte in de tijd aanwezig.
5. Ter onderbouwing van de familierelaties in het alge-

meen en in het bijzonder: twee zoons van Nicolaes van Geelkercken heetten Arnold en Jacob.

Dit alles spreekt de uitgave van 1619-1621 van de Palestina-wandkaart niet tegen. Volgens een theorie moesten de 'deskundige geleerden', die op de uitgave aangestuurd hadden, gezocht worden in de kringen van de Universiteit Leiden, of onder de leden van de Synode van Dordrecht die sinds 1618 in vergadering bijeen was. Daarmee moet dan ook de vroege biografie van Nicolaes van Geelkercken deels opnieuw worden geschreven. Hij zou identiek kunnen zijn aan de 'Nicolaes Geilenkyrchen', die op 9 mei 1600 aan het begin van zijn studie aan de kunstfaculteit van de Universiteit van Keulen werd ingeschreven.¹⁴ Deze academische opleiding brak hij reeds na enkele semesters af. Eind 1601 of begin 1602 reisde hij naar zijn broers in Italië. Mogelijke plannen tot een verder verblijf aldaar werden verhinderd door de dood van Arnold, die economisch en qua persoonlijkheid de leider van de drie broers was.

Waarschijnlijk nog in de herfst van 1602 verliet Nicolaes van Geelkercken Italië om zich – volgens zijn eigen geciteerde verklaring – in het voorjaar 1603 in Amsterdam te vestigen.

Over de verdere levensloop van broer Jacob is tot op heden niets vaststaands bekend.

Opleiding en vroege werkzaamheden in Amsterdam

Amsterdam als centrum van een bloeiende economie, tevens kaartenproductie was voor een jonge man met de belangstelling van Nicolaes van Geelkercken de best denkbare plek om te verkeren. In het ouderlijke Rijnland bestond de werkplaats van Mercator in Duisburg na 1602 niet meer en ook de Keulse kartografie was reeds lang over haar hoogtepunt heen.



4. Nicolaes van Geelkercken, Raadhuis en markt in Aken 1611 (uit: Pick-Laurent, 'Das Rathaus zu Aachen').

Mogelijk was ook hier een verwant hem al eens voor geweest. In 1607 is een Pieter Geelkercken als leerling bij de Amsterdamse schilder Cornelis Ketel (1548-1616) bekend.¹⁵

In Amsterdam volgde Nicolaes van Geelkercken de volgende jaren een gedegen opleiding als graveur, als kaartontwerper en als landmeetkundige. Zijn opleidingsplaats is bij gebrek aan bronnen niet nader te bepalen. Een veronderstelling dat deze gezocht moet worden in de kringen rond Jodocus Hondius is niet geheel onwaarschijnlijk.

Het einde van deze leerperiode werd aangekondigd door de eerste kopergravures¹⁶ van Nicolaes van Geelkercken, die in 1610 voor verschillende opdrachtgevers tot stand kwamen:

- Voor de Amsterdamse uitgever David de Meine graveerde hij een decoratieve wereldkaart *UNIVERSI ORBIS TABULA DE INTERGRO DELINAETA* (kopergravure, 41 x 57,5 cm), die met 'Niclaes van Geilkercken sc.' getekend is.¹⁷
- Op 1 december 1610 betaalde het bestuur van Nijmegen aan 'Niclaes Arndtss van Gelkercken Platensnyder' 300 gulden voor zijn plattegrond van de stad, die hij in koper had gegraveerd en waarvoor hij misschien zelf metingen had verricht.¹⁸ Een exemplaar van deze druk is tot op heden niet opgedoken. Actuele stof voor publicaties vond Nicolaes van Geelkercken in zijn oude vaderland. Na de dood van de kinderloze hertog Johann Wilhelm (regeerde 1592-1609) op 25 maart 1609 wilde keizer Rudolf II (regeerde 1575-1612) het hertogdom Gulik-Kleef-Berg ten behoeve van het Habsburgse huis als vacant rijksleen ver-

werven. Daartegen lieten de keurvorst van Brandenburg en de erfprins van Pfalz-Neuburg – beiden protestanten – hun erfaanspraken gelden: hun moeders waren zusters van de gestorven hertog. De keizer stuurde zijn neef, de kardinaal aartshertog Leopold van Tirol (1586-1632), als rijkscommissaris met een huurlingenleger naar het land. Hulptroepen uit Engeland en de Nederlandse Staatse landen onder leiding van Maurits van Oranje-Nassau (1566-1625) grepen aan de zijde van de vorsten in. Na een vier weken durend beleg moest de vesting Gulik op 1 september 1610 capituleren. Leopold had het Rijnland reeds op 10 augustus weer verlaten. In de daaropvolgende overgangstijd werd Gulik-Kleef-Berg door Brandenburg en Pfalz-Neuburg samen bestuurd.

- Ter documentatie van de omstreden gebieden verscheen in 1610 bij David de Meine een op het zuiden georiënteerde kaart *DUCATUS IULIACENSIS, Clivensis et Bergensis cum Comitatu Marckensi et Ravenspergensis* (kopergravure, 34 x 54,5 cm) met de kartografische signatuur 'N. Geilenkerckensis del.' (zie afbeelding 2) De randversiering toont de portretten van Rudolf II, aartshertog Leopold, keurvorst Johann Sigismund van Brandenburg en erfprins Wolfgang Wilhelm von Pfalz-Neuburg. Het topografische beeld is zonder noemenswaardige aanvullingen samengesteld uit verschillende streekkaarten uit de Mercator-atlas van 1585.
- Tijdens de op 29 juli begonnen belegering van de vesting Gulik verscheen een *Eygentlicke Afbeeldinge van die stat Gulich ende t' Casteel met die Belegeringe [...]* (kopergravure, 37,5 x 48,5 cm) met een signatuur

'Nicolaes van Geillekercke excu.', ook als uitgever (zie afbeelding 3). Het is niet duidelijk of hij zelf de topografische situatie ter plaatse heeft verkend.¹⁹

Hetzelfde geldt ook voor de kort daaropvolgende, zeer zeldzame kopergravure van Nicolaes van Geelkercken.²⁰ In 1611 gaf hij een *Warachtige afbeeldinge van de nieuwe oorloghe binnen der Stadt Aken tegen de Magistraet en de Jesuwijten, gheschiet den 5. Julius 1611* (zie afbeelding 4). Daarop is de plundering van het raadhuis, de markt en het Jesuïetencollege in Aken door woedende burgers afgebeeld.

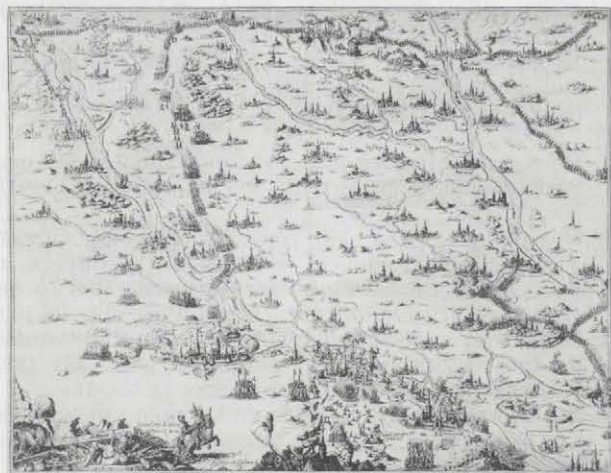
Verdere opbouw van de onderneming in Amsterdam

Misschien vanwege de hierboven beschreven problemen met Jannetje Roelands is Nicolaes van Geelkercken voor de eerste keer in 1612 van Amsterdam naar Leiden uitgeweken. Het jaar 1612 en het adres 'Tot Leyden by Nicolaes van Geilekerck' zijn te vinden op een in koper gegraveerd portret van Maurits van Oranje-Nassau.

In het voorjaar van 1613 trouwde Nicolaes van Geelkercken in Leiderdorp de in Antwerpen geboren Abigaël de Vaerne. Ze was de dochter van zijn kamerverhuurster Hester de Vaerne te Amsterdam. Het jonge paar keerde nog in hetzelfde jaar naar deze stad terug. Hier werden in 1614 de zoon Isaac en waarschijnlijk later ook nog de dochter Marytje geboren.

In Amsterdam bouwde Nicolaes van Geelkercken zijn kleinbedrijf met graveurs werkplaats en uitgeverij verder uit. Drukken uit de volgende jaren vermelden als adressen 'op Rustenburgh' (eind 1614) en 'by de oude Haarlemmer sluys' (1615).

Zijn werkterrein omvatte een mengsel van allegorieën, portretten, religieuze en contemporaine pamfletten evenals kaarten. In het bijzonder valt een zeer fraaie kaart op (kopergravure, 32 x 42 cm), die in vogelvluichtperspectief vanuit het noorden naar het zuiden het gebied tussen Rijn en Maas vanaf Arnhem tot de lijn Keulen-Luik toont (zie afbeelding 5).²¹ Deze gravure zonder titel is getekend 'Nicolaes van Geilekerck fe'. Een bijbehorend gedrukt tekstblad heeft als titel *Waere afbeeldinghe van den machtigen Tocht der beyder lege-*



5. Nicolaes van Geelkercken, *Vogelvluichtkaart van het gebied tussen de Nederrijn en Maas met de veldtocht van 1614* (Rheinisches Bildarchiv, Köln).



6. Uitvergroot detail van afbeelding 5 met miniaturen van de steden tussen Venlo en Maastricht.

ren onder het beleyt van den Marquis Spinola [...] ende syne excellentie Mauritius van Nassou, met daarbij het uitgeversadres 't AMSTERDAM By Niclaes van Geilkercken Plaetsnijder Anno 1614'.

Aanleiding voor deze uitgave was de verandering in de status quo in Gulik-Kleef-Berg. Met de bedoeling om zich met hulp van de keizerlijke liga de alleenheerschappij over Gulik-Kleef-Berg te verwerven, ging Pfalz-Neuburg over naar het katholieke kamp. In een onmiddellijke reactie daarop werd Brandenburg calvinistisch. Ter ondersteuning van Pfalz-Neuburg voerden de Spaanse troepen onder aanvoering van Ambrosio Spinola (1567-1630) een veroveringstocht via Aken, Düren, Mülheim, en Wezel. Aan Brandenburgse kant vielen wederom de Staatse troepen het gebied van de Nederrijn binnen. Een directe confrontatie werd echter vermeden. Bij de vrede van Xanten werden de verenigde hertogdommen tenslotte verdeeld tussen Brandenburg (Kleef, Mark) en Pfalz-Neuburg (Gulik, Berg).

De grote topografisch-historische waarde van deze kaart is gelegen in de individueel weergegeven stadsbeelden. Deze miniaturen vormen voor talrijke kleinere steden in deze streek de oudste bekende afbeeldingen, die op zijn minst waarheidsgetrouw zijn (zie afbeelding 6). Ook in dit geval is het nu toe onduidelijk of Nicolaes van Geelkercken hier zelf van plaats tot plaats is gereisd en de aanzichten heeft getekend.

Eind 1615 of begin 1616 verhuisde Nicolaes van Geelkercken naar Leiden. De volgende vijf jaren waren

de bloeitijd van zijn werkzaamheden als kopergraveur en uitgever. Vanaf 1622 was er een zekere stilstand te bespeuren, gemiddeld verscheen er nog maar een editie per jaar. En daarom aarzelde hij zeker niet toen hem in 1628 een vaste betrekking in Arnhem werd aangeboden.

Data in zijn latere biografie en familiegeschiedenis

Volgens een stedelijke schatting hoorden bij het huishouden van Nicolaes van Geelkercken in Leiden in 1622 - behalve hijzelf en zijn vrouw Abigaël - de zoon Isaac, de dochter Marytje, de schoonmoeder Hester van Vaerne, diens zuster Judith van Vaerne en een leerling Willem van Lande.²² In Leiden werden nog twee zoons geboren, Arnold (1622) en Jacob (1623), die Nicolaes van Geelkercken naar zijn oudere broers had vernoemd. In 1626 volgde nog een dochter Elisabeth. Alle drie de zoons waren beroepsmatig op zijn minst tijdelijk in de voetsporen van hun vader getreden.²³

1. Isaac van Geelkercken (1614-1672) begon in 1626 een studie in Leiden. Tussen 1636 en 1639 werkte hij als landmeter in dienst van de stad Nijmegen. In 1638 karteerde hij voor zijn vader het Gelderse Overkwartier. Van 1644 tot 1656 werkte hij als geometer en vestingbouwkundige in Noorwegen, waar zijn echtgenote Christina Moriaens vandaan kwam. Op 19 januari 1657 werd hij als opvolger van zijn vader aangesteld tot landmeter van de provincie Gelderland. Hij woonde tot zijn dood in Arnhem, waar tussen 1658 en 1665 vijf kinderen in zijn gezin werden geboren.
2. Arnold van Geelkercken d.J. (* 1622) was van 1649 tot 1656 werkzaam als landmeter in Gelderland.
3. Jacob van Geelkercken (1623 - vóór 1677) werkte al sinds 1637 (op 14-jarige leeftijd) als hulpje van zijn vader. In 1641 begeleidde hij Johan Schellard van Obbendorp, jonker van Doorwerth, die in Londen aanwezig was bij het huwelijk van Willem van Oranje met prinses Mary. Sinds 1660 werkte hij als apotheker in Zutphen.

In de derde generatie was niemand meer werkzaam als landmeter of kartograaf.

Op 28 juni 1628 werd Nicolaes van Geelkercken door de Gelderse landdag in Arnhem aangesteld en wel eerst slechts als wetenschappelijk kartograaf van de *Historia Gelrica*, de officiële geschiedkundige en aardrijkskundige beschrijving van Gelderland.²⁴ De aanstelling geschiedde waarschijnlijk op voordracht van de Harderwijkse hoogleraar geschiedenis Johannes Isaac Pontanus (1671-1639), die in 1621 de leiding van het *Historica Gelrica*-project had overgenomen. Op 16 april 1629 gaf de stad Leiden een attest af over de verhuizing van het gezin Van Geelkercken naar Arnhem.²⁵ Op 19 januari 1630 werd Nicolaes van Geelkercken vervolgens benoemd tot landmeter van het gewest Gelderland als opvolger van de sinds 1598 in dat ambt werkzame Bernard Kempinck († 1629).

De echtgenote Abigaël van Vaerne en de oudste dochter Marytje stierven tijdens een pestepidemie in Arnhem.²⁶ Ze werden beiden op 17 november 1636 begraven.

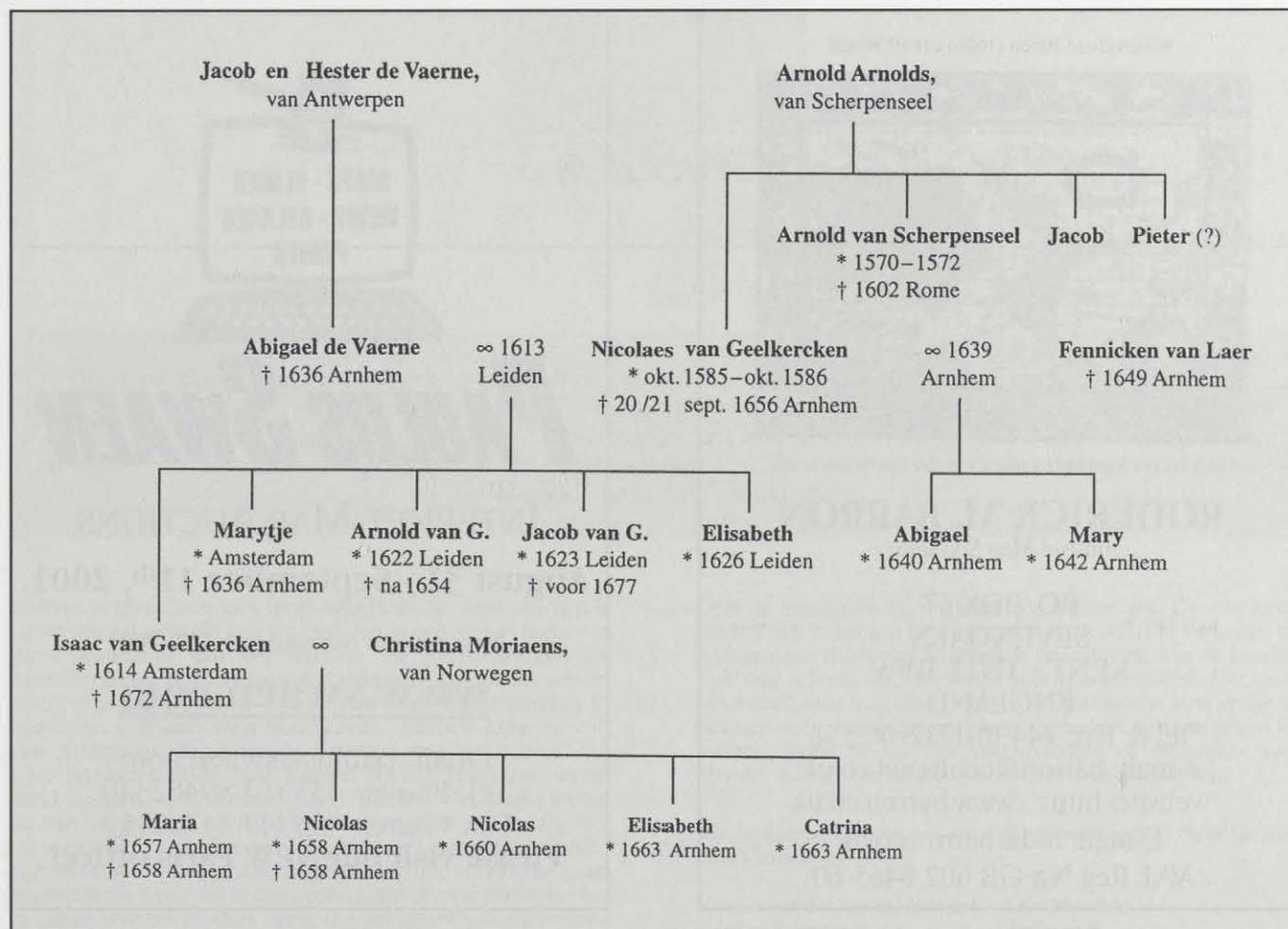
Bij een tweede huwelijk trouwde 'Nicolaus Geelkercken weduwer van Arnhem' op 19 mei 1639 in

Arnhem met de weduwe Fennicken van Laer uit Zutphen. Bij haar verwekte hij nog twee dochters, Abigaël (* 1640) en Mary (* 1642).

Na een arbeidzaam leven stierf Nicolaes van Geelkercken in Arnhem. Een tweevoudig dodengelui van de Grote Kerk begeleidde zijn begrafenis op 25 september 1656.²⁷

NOTEN

1. Henk van der Heijden, Wie was Arnolfo di Arnoldi? - In: *Caert-Thresoor* 18.2 (1999), blz. 37-40.
2. Basis voor het leven en werk is nog altijd de tentoonstellingscatalogus: *Nicolaes van Geelkercken, een Gelders kartograaf uit de zeventiende eeuw*. Zutphen 1972. Van de oudere literatuur kan verder worden genoemd: M.E. van der Meulen, Nicolaes van Geelkerck. - In: *Oud-Holland* 18 (1900) blz. 45-68; Johannes Keuning, Nicolaas van Geelkercken. - In *Imago Mundi* 11 (1954), blz. 174-177.
3. Belangrijke werken zijn twee Duitse publicaties, die in Nederland grotendeels onbekend zijn gebleven: Hans Schulz-Vanselow, Nikolaus Geilkercken. Der Kupferstecher der Lubinschen Karte von Pommeren. - In: *Pommeren* 21 (1983), blz. 8-20; Friedrich Gorissen, Balken. *Geschichte der Siedlung, des festen Hauses und seiner Bewohner von den ältesten Nachrichten bis zum Jahre 1872*. - Kleve 1991. Met een appendix over een manuscriptkaart, toegeschreven aan Nicolaes van Geelkercken (blz. 323-352).
4. De bron is voor het eerst kort genoemd in een notitie: Nicolaes Aernouldtsz van Geelkercken. In: *Amstelodamum* 53 (1996), blz. 84: volledige citaten zijn te vinden bij Gorissen, op. cit. blz. 338-339.
5. Als verdere variaties verschijnen in de bronnen o.a. 'van Geilekerck', 'van Geillekercken', 'van Geylekerck', 'van Geelkercek', 'Geilenkercken', 'Geilkerck', verlatijnt als 'Geilekerckius'.
6. Scherpenzeel in Gelderland en Scherpensiel in Friesland vallen daarmee als mogelijke geboorteplaatsen af.
7. A. Schillings (Ed.): *Matricule de l'université de Louvain*, Bd. IV. - Brussel, 1966. - blz. 715.
8. Ten gevolge Van der Heijden (zoals noot 1) met verdere verwijzingen.
9. Er wordt voorgesteld om in de literatuur aan de Duitse naamsvorm Scherpenseel de voorkeur te geven boven de tot dan gebruikelijke Nederlandse versies Scherpensiel of Scherpenzeel.
10. Als ijkpunt wordt uitgegaan van de leeftijd van de als vader veronderstelde Arnold Arnolds.
11. Over dit instrument, dat in bezit is van het Koninklijk Observatorium in Stockholm: Ilaria Meliconi, The Quadrants of Giovanni Magini. In *Sphaera* 9 (1999), derde artikel van de internetuitgave.
12. Jan Hendrik Hessels, *Abraham Ortelius et virorum eruditum ad eundem et ad Jacobum Colium Ortelianum epistolae*. - London 1887 (Herdruk, Osnabrück 1969). - blz. 726-729.
13. Henk van der Heijden, Matteo Florimi - Landkarten - und Stadplanverleger in Siena In: *Speculum Orbis* 4 (1993), blz. 117-130.
14. Museum für Kunst und Gewerbe, Hamburg (Inv.nr. 1911.462) Het instrument is uitvoering beschreven in Franz Adrian Dreier, *Winkelmessinstrumente vom 16. bis zum frühen 19. Jahrhundert*. - Berlin, 1989. - blz. 98-100.
15. Ulrike Nyassi und Mechtild Wilkes (Bearb.), *Die Matrikel der Universität Köln*, Bd. 4. - Düsseldorf 1981. - blz. 188.
16. Hier naar Schulz-Vanselow (zoals noot 2), blz. 18.
17. Een gedegen opgave van alle drukwerken van Nicolaes van Geelkercken ontbreekt. Algemeen wordt verwezen naar de in noot 2 genoemde literatuur.
18. Rodney W. Shirley, *The mapping of the world. Early printed world maps 1472-1700*. - London, 1983. - Nr. 269.
19. Volledige broncitaten bij Gorissen (zie noot 2), nr. 3.



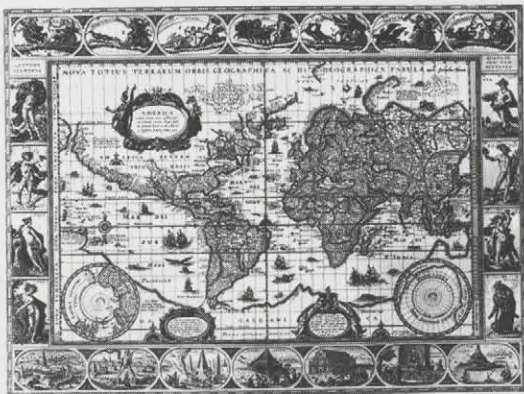
19. Uitvoerig is Hartwig Neumann, *Stadt und Festung Jülich auf bildlichen Darstellungen*. – Bonn, 1991. – Nr. 38.
20. Richard Pick en Joseph Laurent, *Das Rathaus zu Aachen*. Aachen, 1914. Zie afbeelding 3.
21. De koperplaat is later verkocht naar Parijs. Daar werd hij door de uitgever Pierre Firens in gewijzigde vorm gebruikt voor een pamflet, dat in 1635 naar aanleiding van de verovering van Schenkenschans door Spaanse troepen werd gedrukt.
22. Gorissen (als noot 2), blz. 344
23. Over het werk van de zoons zie samenvattend Marijke Donkersloot-de Vrij, *Topografische kaarten van Nederland vóór 1750*. – Groningen, 1981. – blz. 197. Verdere biografische gegevens worden vermeld door Gorissen (als noot 1)
24. Aan het volgende ligt ten grondslag H.D.J. van Schevichaven, De wording der Historia Gelrica (Merula, Luntius, Pontanus). – In: *Bijdragen en Mededelingen van Gelre* 12 (1909), blz. 313-380.
25. Datum naar Gorissen (als noot 2), blz. 346.
26. De volgende data naar Gorissen (als noot 2), blz. 346-347.
27. De precieze datum bij Schulz-Vanselow (als noot 2), blz. 14; de sterfdag zou dus tussen 20 en 22 september 1656 moeten zijn.

SUMMARY

The young Nicolaes van Geelkercken

New-found sources allow the early life of the cartographer, engraver, and publisher Nicolaes van Geelkercken to be rewritten. He was born between October 1585 and October 1586, most probably in Geilenkirchen in the duchy of Jülich; the family may have come from the nearby village of Scherpenseel. Having studied at Cologne University for about one year from 1600 he went to Italy, to his brother Arnold van Scherpenseel (or: Arnold di Arnoldi, c. 1570-1602), who worked as an engraver of maps and of scientific instruments for, i.a., G.A. Magini. Nicolaes van Geelkercken left Italy in 1603 for Amsterdam. His first works (dated 1610/1611) include some maps of contemporary events along the lower Rhine. He set up his own business in Leiden (1612), Amsterdam (1613-c. 1616), and again in Leiden (1616-1628). From 1628 he worked as official surveyor of the Province of Gelderland, being based in Arnhem where he was buried on 25 September 1656. He was succeeded by his eldest son Isaac (1614-1672). Two younger sons, Arnold (*1622) and Jacob (1623- pre-1677), were also active as surveyors.

Willem/Joan Blaeu (1606) c1640 World



"One of the supreme examples of the mapmaker's art"

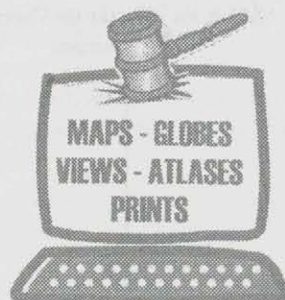
RODERICK M. BARRON

Antique Map Specialist

P.O. BOX 67
SEVENOAKS
KENT - TN13 3WW
ENGLAND

Tel & Fax: +44-(0)1732-742558
e-mail: barron@centrenet.co.uk
website: <http://www.barron.co.uk>

E-mail: rod@barron.co.uk
VAT Reg No GB 602 6465 60



PAULUS SWAEN

INTERNET MAP-AUCTIONS

August 31 - September 11th, 2001

Next auction November 2 -13th, 2001

www.swaen.com

Email: paulus@swaen.com
Tel. France +33 (6) 89462340
Fax France +33 (1) 34782159

Please visit our NEW Paris office!

ANTIQUARISCHE BOEKEN- PRENTENHANDEL

INKOOP VERKOOP S.C. LEMMERS

von Bönninghausenlaan 16
2161 ET Lisse
Telefoon 0252-415332
Giro 1344413



**Zeer grote topografische
collectie prenten van
Nederland van 1500 tot 1900:**

- Stads- en dorpsgezichten.
- Landkaarten.
- Beroepenprenten.
- Gemeentekaartjes.
(van J. Kuiper, ± 1865).

Boeken van 1500 tot 1900:

- Topografie Nederland.
- Lokale beschrijvingen.
- Vogelboeken.
- Bloemenboeken.
- Beroepenboeken.
- Bijbels.
- Atlassen.

**In verband met variabele openingstijden is een
telefonische afspraak aan te bevelen.**

@ la carte

Deze rubriek vestigt de aandacht op bijzondere internetsites met betrekking tot de historische kartografie. De ene keer wordt één bijzondere pagina besproken, de andere keer een aantal sites met een gemeenschappelijk thema. Tips kunnen gemaild worden aan de samenstellers van deze rubriek: Elger Heere (e.heere@geog.uu.nl) en Martijn Storms (m.storms@geog.uu.nl). Via de website www.maphist.nl/ct/alacarte/index.html zijn alle hieronder vermelde links direct aanklikbaar.

Internet is niet alleen een grote encyclopedie waar allerhande informatie uit gehaald kan worden, het is ook steeds meer een groot warenhuis aan het worden. Bij internetwinkels als Amazon.com of Bol.com kunnen boeken, cd's, keukens, reizen, auto's of gegrilde zwaardvis in teriyaki-saus besteld worden. Er zijn echter ook sites waar oude kaarten gekocht kunnen worden. Antiquaren vinden steeds meer hun weg op internet. Luxe producten zoals oude kaarten zijn bij uitstek een uitstekend medium om te verhandelen via internet. Het unieke karakter van het product maakt dat de factor toeval een belangrijke rol speelt bij het vinden van de gewenste kaart. Nu hoeft men niet meer het hele land door te reizen om alle antiquaren langs te gaan, maar kan men in één avond langs diverse sites gaan om te kijken wie het product heeft, dat het meest aan de wensen voldoet.

Verschillende Nederlandse antiquaren tonen hun kaartencollectie op internet. Er zit echter wel veel verschil in de uitgebreidheid van de sites. Alle bekeken sites geven een lijst met het beschikbare kaartmateriaal. De meeste antiquaren geven daarbij afbeeldingen van de kaarten. De kwaliteit van deze afbeeldingen wisselt nogal. Soms zijn het kleine en onscherpe kaartjes, soms zijn de kaarten zeer duidelijk gescand en is er de mogelijkheid de afbeelding groter op het beeldscherm te krijgen.

Ook de informatie bij de kaart wisselt per site. De ene geeft slechts een beknopte beschrijving van de kaart in verkoop, de andere geeft naast een uitgebreide beschrijving van de kaarten ook nog achtergrondinformatie over kaartenmakers, literatuur, het verzamelen van oude kaarten en historische kartografie in het algemeen. Sommige antiquaren beperken zich niet alleen tot kaarten, maar bieden ook naslagwerken en facsimile's aan. Meestal kunnen de kaarten via internet besteld worden.

We besluiten met een overzicht van een aantal Nederlandse antiquarensites:

home-1.worldonline.nl/~helmink	(Leen Helmink)
www.andropov.com	(Andropov)
www.arkway.com	(Richard B. Arkway)
www.asherbooks.com	(A. Asher & Co. b.v.)
www.barron.co.uk	(Roderick M. Barron)
www.forum-hes.nl	(Forum Antiquariaat Sebastiaan S. Hesselink)
www.irisglobes.nl	(Iris Antique Globes, Paul Peters)
www.putmap.com	(Robert Putman)
www.swaen.com	(Paulus Swaen)
www1.tip.nl/users/t536166	(Cartographica Neerlandica)

Agres <http://www.swaen.com/os/category/subENG.shtml> Ga naar Koppelingen »

[Back](#) *Paulus Swaen* [Next](#)
Old Maps and Prints

Netherlands

[Brabant](#) - [Drente](#) - [Friesland](#) - [Gelderland](#) - [Groningen](#) - [Holland/Noord](#)
[Holland/Zuid](#) - [Limburg](#) - [Overijssel](#) - [Utrecht](#) - [Zeeland](#) - [Zuiderzee](#)

Click on a lot number or author to go to the item page for that particular item where you will see details of the item, including Full Title, Size, Colour, Remarks, and Description. From that page you can go to an enlarged photo of the item by clicking on the thumbnail image.

	06700	WAHLEN et Com.	Pays Bas	Brussels 1824	\$140
	06548	PHILIPPE DE PRETOTE A.	Chorographie des Pays Bas Hollandois et Autrichiens	Paris 1772	\$200
	03818	BODENEHR, G.	Die Nederland. XVII Provinzien.	Augsburg 1720	\$230
	02862	ANONYMOUS	Hodiernae Belgicae sive Germaniae.	Amsterdam 1700	\$230

Restauratie-Atelier Helmond B.V.

**voor restauratie en conservering van
papier, leer en perkament**

- **boeken in leer en perkament**
- **charters en zegels**
- **prenten en tekeningen**
- **kaarten en affiches**
- **massaconservering**
- **vrijblijvende offertes**

- **vacuüm-vriesdrogen**

ondersteuning bij calamiteiten

- **24 uur bereikbaar bij brand- en waterschade**

06-575.896.31

Panovenweg 40, 5708 HR HELMOND (NL)

Tel: 0492 - 553990 Fax: 0492 - 552442

E-mail: info@restauratie-atelierhelmond.nl

Internet: www.restauratie-atelierhelmond.nl

Varia Cartographica

Inzendingen voor deze rubriek aan: drs. Lida Ruitinga, Bibliotheek Vrije Universiteit, Kaartenverzameling, De Boelelaan 1103, 1081 HV Amsterdam, fax (020) 444 5259, e-mail: A.H.Ruitinga@ubvu.vu.nl
Varia is ook te raadplegen op internet: <http://www.maphist.nl/ct/varia.htm>

Toekening Caert-Thresoorprijs 2000

De jury van de in 1997 ingestelde Caert-Thresoorprijs, bestaande uit dr. Y.M. Donkersloot-de Vrij, mr. dr. H.A.M. van der Heijden en prof. dr. G. Schilder, heeft voor het jaar 2000 de prijs van 1.000 gulden toegekend aan het artikel van Rob van Gent: *De hemelatlant van Andreas Cellarius: Het meesterwerk van een vergeten Hollandse kosmograaf* (*Caert-Thresoor* 19.1 (2000) blz. 9-25). De auteur heeft daarmee een origineel onderwerp – de hemelkartografie – gekozen, waar tot op heden nog weinig over is gepubliceerd. Het artikel is volgens de jury goed gefundeerd en doorwrocht. Dankzij uitgebreid archief- en literatuuronderzoek is een zeer goed onderbouwde biografie van Andreas Cellarius ter beschikking gekomen. Tevens wordt in Van Gents studie een gedetailleerde beschrijving en inhoudsanalyse geboden van Cellarius' hemelatlant. De beschrijving en afbeelding van alle platen in deze atlas maken het werk van Andreas Cellarius nu ook voor een breder publiek toegankelijk. In die geest – enerzijds wetenschappelijk gefundeerd en publieksvriendelijk anderzijds – vervult het artikel een voorbeeldfunctie voor toekomstige historisch-kartografische bijdragen in *Caert-Thresoor*.

Caert-Thresoorprijs 2001

In 1997 werd de Caert-Thresoorprijs ter bevordering van de historische kartografie in de Nederlanden ingesteld. De bedoeling van deze prijs is degenen in Nederland en Vlaanderen, die zich voor de historische kartografie interesseren en die zich niet beroepsmatig daarmee bezighouden, te stimuleren een bepaald onderwerp der historische kartografie te bestuderen en daarover een artikel in *Caert-Thresoor* te schrijven. Voor het beste artikel is een prijs van 1.000 gulden beschikbaar.

Voorwaarden:

1. De prijs wordt uitgeschreven in het eerste of tweede nummer van elke jaargang van *Caert-Thresoor*. In deze bekendmaking wordt het doel van de prijs duidelijk uiteengezet.
2. Mededinging kan geschieden door publicatie van een origineel artikel over historische kartografie in de lopende jaargang van vier of meer nummers.
3. In aanmerking komen alleen artikelen met een minimum aantal van 2.000 woorden.
4. Een jury van drie personen beslist na het verschijnen van het laatste nummer van iedere jaargang met meerderheid van stemmen aan wie de prijs wordt toegekend. De jury

R.H. van Gent (l) mocht zich de winnaar noemen van de Caert-Thresoorprijs 2000, die bij ontving uit handen van prof. dr. G. Schilder (foto: Marco van Egmond).



staat onder voorzitterschap van de hoogleraar in de historische kartografie aan de Universiteit Utrecht, die de twee andere juryleden aanwijst.

5. De uitslag wordt in het eerste of tweede nummer van de nieuwe jaargang bekendgemaakt.
6. Uitgesloten van mededinging zijn:
 - de redactieleden van *Caert-Thresoor*.
 - de stafleden van het onderzoeksprogramma Explokart van de Universiteit Utrecht.
 - degenen die het artikel uit hoofde van hun beroep of functie geschreven hebben.
7. De prijs zal ten minste gedurende tien jaren worden uitgeschreven en het toegezegde bedrag zal daarvoor worden gereserveerd.

Toelichting

Het aantal belangstellenden binnen de historische kartografie in de Nederlanden neemt gelukkig gestadig toe. De groeiende deelname aan de periodieke studiedagen is daarvan een duidelijk teken. Toch zijn er betrekkelijk weinigen onder degenen die zich niet uit hoofde van hun beroepswerkzaamheden met oude kaarten bezighouden, die er toe komen eens een bepaald onderwerp ter hand te nemen en daarover aan *Caert-Thresoor* een artikel aan te bieden. De bedoeling van het uitschrijven van deze prijs is daartoe een aansporing te zijn. De Nederlanden kunnen op historisch-kartografisch gebied op een indrukwekkend verleden bogen, dat vergeleken met de beoefening van de geschiedenis en van de kunstgeschiedenis nog te weinig tot zijn recht gekomen is. Er is nog veel te doen. Veel in de laatste decennia teruggevonden en nog steeds opduikend kaartmateriaal vraagt in zijn geografische, historische en biografische context om bestudering, bewerking en publicatie. Deze prijs wordt uitgelooft in de hoop dat meer dan in het verleden liefhebbers van de historische kartografie een onderwerp - hoe beperkt ook - ter hand zullen nemen en daarover een artikel van de voorgestelde bescheiden omvang zullen inzenden.

Rectificatie

Door omstandigheden zijn in het artikel van Rob Meijer, 'Eene goede Lytographische Drukkery by het Topographisch Bureau' (*Caert-Thresoor* 19.4 (2000): 93-104) enkele foutjes geslopen. Ook heeft de redactie zich enkele aanpassingen veroorloofd, waar de auteur zich achteraf niet in kon vinden.

- In plaats van 'Krayenhoff' wenst de auteur liever te spreken van 'Kraijenhoff'. De redactie is bij de schrijfwijze van deze naam echter uitgegaan van de namenindex in de *Bibliografie van de Geschiedenis van de Kartografie van de Nederlanden* uit 1993.

- Op bladzijde 97 moet in de regel, die eindigt met noot 24, worden gelezen 'gelithografeerde kaarten' in plaats van 'kaarten'.

- Op bladzijde 102 moet in de summary de woorden '- due to staff problems -' worden doorgehaald.

- Op bladzijde 103 geldt datzelfde voor de woorden 'or 'pattern books'.

- In Bijlage IV op bladzijde 104 is een verdubbeling opgetreden. Eén van de twee modeltekeningen met de tekst 'Wijze der voorstelling van eenige voorwerpen afzonderlijk over de landbouw enz.' moet hier doorgehaald worden.

Enige opmerkingen over de vroeg-16de-eeuwse landmeetkunde

De redactie van *Caert-Thresoor* ontving van de heer H.C. Pouls de volgende brief, als reactie op een eerder in dit tijdschrift gepubliceerd artikel:

'In *Caert-Thresoor* (2000) nr. 4 staat een interessant artikel van Maikel Niël, waarin deze een theorie ontwikkelt over de totstandkoming van de vogelvluchtkaart van Amsterdam van Cornelis Anthonisz. Er kunnen echter wat kritische opmerkingen geplaatst worden bij het daarin gestelde over de landmeetkunde.

Om te beginnen is het een misvatting om *Die waerachtige const der Geometien [...]* van Thomas van der Noot (blz. 109) het oudste landmeetkundeboek te noemen alhoewel de uitgebreide aanhef van dit boekje daar wel aanleiding toe geeft.

Neemt men kennis van de inhoud, dan ziet men dat het beter het oudste Nederlandse meetkundeboek genoemd kan worden. Het boekje geeft de eerste beginselen van de Euclidische meetkunde, de tekst is duidelijk niet origineel maar gecomprimeerd uit oudere Latijnse uitgaven. De vertaler (Van der Noot zelf?) geeft echter een verwarde vertaling en de tekst bevat fouten, vergissingen en onduidelijkheden. Men kan zich afvragen of de vertaler zelf wel begreep wat hij schreef. Wanneer hij het 'compas' noemt beschrijft hij geen kompas maar het eenvoudige meet- of winkelkruis. In het boekje beginnen de hoofdstukken 8 en volgende met de woorden *Die metinghe der [...]*, maar dan blijkt het niet te gaan over metingen maar over berekeningen. Het negentiende hoofdstuk heeft als titel *Die metinghe der bergen*, maar de inhoud gaat alleen over eenvoudige oppervlakteberekeningen, die nauwelijks iets met bergen te maken hebben. Hetzelfde geldt bij het volgende hoofdstuk *Die metinghe der bosschen*, dat gaat over eenvoudige delingen van rechthoekige en trapeziumvormige percelen. Bij oppervlakte- en inhoudsberekeningen worden geen verklaringen gegeven, alleen een berekeningsvolgorde. Diverse berekeningen zijn onjuist of onbegrijpelijk en dus fout! In de laatste hoofdstukjes komen wat 'metingen' ter sprake maar dit zijn meer rekenoefeningen om het meetkundig denken te bevorderen, dan voor landmeters nuttige meetbeschrijvingen. Een ding is duidelijk: landmeters kan men uit dit boekje niet leren! Tenslotte kan opgemerkt worden dat de ook genoemde jacobsstaf voornamelijk door zeevaarders is gebruikt en nauwelijks door landmeters.

In 1547 verscheen een praktisch ongewijzigde herdruk in Antwerpen. De bekende wiskundige Ludolf van Ceulen (1540-1610) wijst in zijn boeken *Van den Circkel* (1596) en *Arithmetische en Geometrische fondamenten* (postuum 1615) op de 'valsche ende bedriegelijcke Regulen', die in het boekwerkje voorkomen. Voor een uitvoerige beschouwing over dit boekje zie; P. Bockstaele, Het oudst bekende, gedrukte Nederlandse meetkundeboek: *Die Waerachtige Const der Geometrie* (1513). *Tijdschrift voor de geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek*, jg. 7 (1984) nr. 2, blz. 79-92. Een beknopte samenvatting is te vinden in: H.C. Pouls, *De Landmeter, van de Romeinse tot de Franse Tijd*, Alphen aan den Rijn, 1997, blz. 84-87.

Op bladzijde 110 wordt gesproken over trigonometrie, dit moet echter zijn goniometrie. Mogelijk is er verwarring geweest met de goniometrie. Het is juist dat men met de methode van Gemma Frisius vanuit twee in ligging bekende punten de ligging van het derde punt kan berekenen, maar rekenen was destijds een tijdrovende zaak. De decimaalpunt, of komma, was nog niet uitgevonden en hetzelfde geldt voor het rekenen met logaritmen. Frisius gaf daarom de voorkeur aan een grafische oplossing. Cornelis Anthonisz. kan dus zeer wel deze grafische methode van hem hebben overgenomen. Het is echter niet juist dat nu het in het veld van punt tot punt meten niet meer nodig zou zijn, dit bleef noodzakelijk. Alleen werden die metingen nu vastgekoppeld aan een aantal 'bekende' punten, dat wil zeggen punten die met de 'voorwaartse snijding' van Frisius waren bepaald. Daardoor werd de vorm van het gebied beter vastgelegd.

Voor meer informatie over het boekje van Frisius zie: *Een nuttig en profijtelijk boekje voor alle geographen, Gemma Frisius*. Met een inleiding en nabeschuiving door H.C. Pouls. Delft, 1999.

Ik bestrijd de opvatting dat de wetenschap van de landmeetkunde in de eerste helft van de 16de eeuw op hoog niveau zou hebben gestaan (blz. 109). De landmeetkunde stond pas in de kinderschoenen. De door Gemma Frisius beschreven eerste beginselen van de driehoeksmeting waren een belangrijke bijdrage maar meer ook niet. Instrumenten en methoden waren nog zeer eenvoudig en eerst in de tweede helft van de 16de eeuw is er hier en daar verbetering te constateren. De keizerlijk/koninklijk geograaf Jacob van Deventer maakte zijn bekende stadsplattegronden na 1558, maar hij was een uitzondering en bovendien een geograaf en geen landmeter!

H.C. Pouls

Cursus Historische Kartografie

Voor belangstellenden bestaat de mogelijkheid deel te nemen aan de cursus Historische Kartografie aan de Universiteit Utrecht.

Doel: Inleiding in de geschiedenis van de kartografie met het streven de verscheidenheid van het vak tot uitdrukking te brengen. Daarbij worden aspecten behandeld, die reiken van de cultuurhistorie tot de landschapkunde en van de zeevaart tot de kunst. De colleges gaan vergezeld van diaserieën en uitgebreide tentoonstellingen, alsmede excursies naar belangrijke kaartenverzamelingen.

Tijd: Van 28 november 2001 tot en met 13 februari 2002, elke woensdagmiddag van 14.00 tot 17.00 uur.

Plaats: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit Utrecht, Kaartenzaal.

Docent: Prof. dr. G. Schilder.

Kosten: f 400,- (excl. excursies).

Aanmelding: Prof. dr. G. Schilder, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen – Kartografie, Universiteit Utrecht, Postbus 80115, 3508 TC Utrecht. Telefoon: 030-2532051, b.g.g. 030-2534401. Fax: 030-2540604. E-mail: g.schilder@geog.uu.nl

Tentoonstelling *Neêrlands Trots: De veelzijdigheid van de Noord-Hollandse polders*

In het hart van Alkmaar is een nieuw Stedelijk Museum verzezen. Het gebouw is een ontwerp van Mecanoo Architecten uit Delft. Het Stedelijk Museum Alkmaar is hét cultuurhistorische museum voor Alkmaar en omgeving en de uitvalsbasis voor iedereen, die de stad en de omgeving wil leren kennen. Het museum biedt zijn bezoekers twee afdelingen over de Gouden Eeuw van de stad en één afdeling die laat zien hoe de stad zich verder ontwikkelde. Onder andere wordt duidelijk gemaakt hoe de meren rond de stad in polders veranderden. Over die polders is momenteel de aparte tentoonstelling *Neêrlands Trots* ingericht, die op 23 mei door Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins van Oranje is geopend en te zien is tot en met 9 september 2001. De polders zoals de Beemster, de Schermer en de Starnmeer hebben een rijke geschiedenis. De provincie Noord-Holland inventariseerde alles wat in de Schermer van cultuurhistorisch belang is en legde dit vast op de zogenaamde cultuurhistorische waardenkaart. De UNESCO plaatste de Beemster vorig jaar op de Werelderfgoedlijst. Zo interessant is dit gebied dat er nu een grote tentoonstelling over gemaakt is. Nadrukkelijk wordt ook aandacht besteed aan de landmeetkundige aspecten van de inpolderingen. Het Stedelijk Museum Alkmaar wil zijn bezoekers in staat stellen om de polders ook zelf te gaan bekijken. Dit kan door middel van de vele loop-, fiets- en auto-tochtjes naar de mooie plekken, fluisterbootjes en andere musea in de polders. Routes daarvoor zijn in de museumwinkel verkrijgbaar.

Algemene informatie: Stedelijk museum Alkmaar, Canadaplein 1, 1811 KE Alkmaar. Telefoon: 072-5110737; fax: 072-5151476. E-mail: museum@alkmaar.nl

Openingstijden: dinsdag tot en met vrijdag 10.00-17.00 uur, zaterdag en zondag 13.00-17.00 uur.

Studiemiddag NVK-Werkgroep voor de Geschiedenis van de Kartografie

De Werkgroep voor de Geschiedenis van de Kartografie van de Nederlandse Vereniging voor Kartografie houdt op 17 november 2001 een studiemiddag in Assen. De werkgroep sluit aan bij een initiatief van de Drentse Historische Vereniging, die dan haar vierde lustrum viert. Ter gelegenheid hiervan wordt een facsimile uitgegeven, getiteld: *De Franse kaarten van Drenthe en de Noordelijke Kust (1811-1813)*. Ook de studiemiddag draagt dit thema en staat dus in het teken van de geschiedenis van de kartografie. Op het programma staan drie lezingen, een tentoonstelling en de aanbidding van bovengenoemde facsimile aan de Commissaris van de Koningin van de provincie Drenthe, de heer Ter Beek. Vaste bezoekers van de studiedagen van de werkgroep krijgen nadere informatie thuisgestuurd. Anderen kunnen inlichtingen inwinnen bij de secretaris van de werkgroep, drs. Marc Hamelers (tijdens kantooruren 020-5720300, b.g.g. 020-5720202). E-mail: mhameleers@gaaweb.nl. Meer informatie is

tevens te vinden op de website van de werkgroep: www.kartografie.nl/geschiedenis.

Verslag studiedag *Het kaartboek geopend*

Historische kartografie en historische geografie hebben ontegenzeggelijk met elkaar te maken. Op diverse terreinen komt er dan ook samenwerking tussen de twee vakgebieden op gang. De studiedag van de NVK-werkgroep voor de Geschiedenis van de Kartografie, *Het kaartboek geopend*, is één van de resultaten van deze samenwerking. De gastheer tijdens deze dag, dinsdag 3 april 2001, was het Hoogheemraadschap Delfland te Delft.

Kaartboeken staan de laatste tijd in de belangstelling door het onderzoek dat aan de Universiteit Utrecht naar deze historische bron wordt uitgevoerd.

De dag begint met een welkomstwoord door prof. dr. G. Schilder, de voorzitter van de werkgroep. Vervolgens gaat dagvoorzitter prof. drs. J.A.J. Vervloet tijdens zijn inleiding in op een studiedag die hij in zijn studententijd had georganiseerd en waarbij verrassende inzichten naar voren zijn gekomen. Hij spreekt de hoop uit dat dit ook nu het geval zal zijn.

De eerste spreker is Martijn Storms. Hij is één van de studenten aan de Universiteit Utrecht die zich met het kaartboekenonderzoek bezighoudt. Hij begint met een definiëring van de begrippen 'kaartboek' en 'prekadastrale bron'. Vervolgens gaat hij in op één van de onderdelen van het onderzoek, te weten een inventarisatie naar kaartboeken in Nederland.

Vervolgens komt Elger Heere aan het woord. Ook hij is als student betrokken bij het onderzoek naar kaartboeken. In zijn lezing wordt een database gepresenteerd waarin de kaartboeken beschreven kunnen worden. De database is opgezet in het programma Access, dat standaard in MS Office zit. Zowel het kaartboek als geheel, als de afzonderlijke kaarten in het kaartboek worden beschreven in de database. Heere en Storms zijn tevens de organisatoren van deze studiedag.

De derde spreker is dr. J. Renes, docent Historische Geografie aan de Universiteit Utrecht. In zijn lezing staat het belang van manuscriptkaarten voor historisch-geografisch onderzoek centraal. Hij gaat wat dieper in op de bronnenkritiek. Aan de hand van enkele voorbeelden uit kaartboeken toont hij aan dat het gebruik van deze bronnen kan leiden tot oplossingen bij historisch-geografisch onderzoek.

Een onderwerp van geheel andere orde wordt aangesneden door de heren O. Zaman en J. van Velzen. O. Zaman is werkzaam bij het bedrijf Pictura Imaginis. Dit bedrijf verzorgt de ontsluiting van archiefstukken in Noord-Holland via internet. De resultaten hiervan zijn te vinden op www.beeldbank-nh.nl. Hij legt uit hoe het scannen van de archiefstukken in zijn werk gaat en hoe de scans vervolgens beheerd worden. J. van Velzen is medewerker bij Tensing-SKS. Dit bedrijf houdt zich bezig met het koppelen van coördinaten aan de gescande oude kaarten, waardoor koppeling met moderne kaarten



De lunch tijdens de studiedag in Delft werd genoten in de mooie, met polderkaarten gedecoreerde, Albrechtthal (foto: Marco van Egmond).



Het studiedagforum kreeg een aantal pittige vragen en problemen omtrent het onderzoek naar kaartboeken voorgelegd (foto: Marco van Egmond).

mogelijk wordt. De heer Van Velzen toont een voorbeeld waarbij een plattegrond van Hoorn, van Blaeu, wordt ingepast in een moderne kaart.

De heer H.C. Pouls gaat in op het begrip 'landmeter'. Vervolgens geeft hij een overzicht van de ontwikkelingen binnen de landmeetkunde. Hij legt daarbij de nadruk op de beperkingen die de manuscriptkaarten hebben wat betreft de nauwkeurigheid. Hij wijst de historisch onderzoekers erop dat hier rekening mee moet worden gehouden.

De uitgebreide lunch wordt genoten in de Albrechtthal, de oude ontvangstkamer van de hoogheemraden. Aan de wanden van deze prachtige stijlkamer hangen oude kaarten van aangrenzende hoogheemraadschappen. Zowel de lunch als de kaarten zijn aan het ruim opgekomen publiek goed besteed.

Na de lunch komt drs. A.P. de Klerk aan het woord. Hij is als consulente regionale geschiedbeoefening verbonden aan het Zeeuws Archief. Hij schijnt een licht op de verschillende soorten kaartboeken die betrekking hebben op Zeeland. Hij onderscheidt tiendkaartboeken, bedrijfskaartboeken en kaartboeken als onderdeel van zogenaamde overlopers. Aan de hand van voorbeelden verduidelijkt hij de verschillende typen. De Klerk legt vervolgens de nadruk op het belang die deze bronnen spelen bij het behoud van het cultuurlandschap. Er is de laatste tijd weliswaar meer aandacht voor het behoud van cultuurlandschappen, toch worden ze nog steeds bedreigd.

De laatste lezing wordt verzorgd door G.J. Klapwijk, de archivaris van het Hoogheemraadschap van Delfland. Als gastheer vertelt hij een en ander over de taken van het hoogheemraadschap en de ontwikkeling van deze instelling in de loop der eeuwen. Aan de hand van manuscriptkaarten uit het archief worden de diverse functies van het hoogheemraadschap belicht.

Het gedeelte met lezingen wordt afgesloten met een forum, waarbij discussie ontstaat over de thema's die in de lezingen de revue zijn gepasseerd. Zowel de voorzitter als mensen uit het publiek kwamen met kritische vragen en opmerkingen. Eén van de belangrijkste discussiepunten betreft de definiëring van het begrip 'kaartboek'. Welke bronnen deelt men in bij kaartboeken en worden nog meegenomen in het onderzoek? Een definitieve formulering en afbakening is nog uitgebleven.

Nadat de voorzitter het forum afgesloten heeft, waarmee een einde komt aan het officiële programma, reikt prof. dr. Schilder de Caert-Thresoorprijs 2000 uit. De gelukkige winnaar is de heer R.H. van Gent. Hij krijgt de prijs voor zijn onderzoek naar de hemelatlas van Andreas Cellarius. Het resul-

taat van dit onderzoek is gepubliceerd in het eerste nummer van *Caert-Thresoor*, negentiende jaargang.

Na afloop is er gelegenheid om een speciale tentoonstelling te bezoeken in het naastgelegen Gemeentearchief van Delft, georganiseerd door de heer Schillemans, beheerder van de topografisch-historische atlas. Hier zijn de acht kaartboeken die het gemeentearchief bezit te bewonderen.

De dag wordt afgesloten met een borrel, wederom in de Albrechtthal. Daar wordt het draaiboek van de dag gesloten. Echter, het kaartboek zal voorlopig geopend blijven.

Elger Heere en Martijn Storms

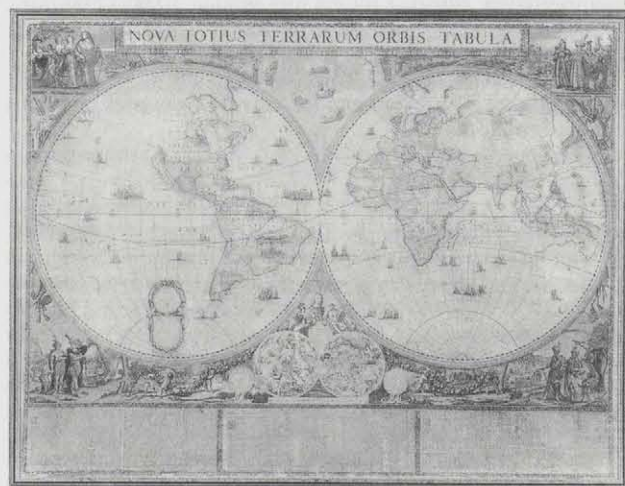
Restauratie kaarten van Frederick de Wit (uit de media)

Enkhuizen beschikt over een set van vijf kaarten van de Amsterdamse kaartenmaker Frederick de Wit. Het gaat om een wereldkaart en kaarten van Europa, Azië, Amerika en Afrika. In Nederland beschikt alleen de Universiteit van Amsterdam ook over een dergelijke set (deze set is in 1994 gerestaureerd; zie hiervoor de publicatie *Inde Witte Pascaert*, tentoonstellingscatalogus door Jan Werner - red.). Wereldwijd bestaan er niet meer dan circa tien van dergelijke sets. Wat het Enkhuizer bezit verder bijzonder maakt, is de begeleidende tekst, die in de regel in het Latijn of Frans werd opgesteld. Op één kaart staat de tekst in het Engels, wat in die tijd niet gebruikelijk was. Jammer genoeg zit er in die tekst een gat. Het zal moeilijk zijn de originele tekst te reconstrueren.

De kaarten in Enkhuizen zijn al met al in zeer slechte staat. Al jaren liggen ze achter slot en grendel. Onlangs heeft de gemeente bekendgemaakt de kaarten te gaan restaureren. Naast de restauratie van de kaarten zelf, zullen de kaarten ook digitaal gerestaureerd worden. De originelen worden op de computer gezet, zodat ze virtueel gerepareerd kunnen worden. De ontbrekende stukken kunnen op die wijze zo goed mogelijk worden ingevuld. Deze versie zal aan het publiek getoond worden. De originele kaarten zullen in een donkere kamer bewaard worden.

De restauratie die drie ton zal gaan kosten wordt begeleid door een commissie, waarin onder anderen zitting hebben de Enkhuizer geschiedenisleraar K. Koeman (tevens bestuurslid van de Vereniging Oud-Enkhuizen), prof. dr. G. Schilder uit Utrecht en deskundigen van de Universiteit van Amsterdam en het Scheepvaartmuseum. Aan de restauratie gaat uitgebreide wetenschappelijke studie vooraf.

De restauratie van de kaarten moet het hoogtepunt worden van het jubileumjaar 2002 in Enkhuizen, wanneer het 400 jaar geleden is dat de VOC werd opgericht. De kooplieden uit de 17de eeuw werkten hierin samen en werden een machtige nieuwe stand. Voor hen en andere welgestelden waren wandkaarten, die zij in hun huizen te pronk hingen, een statussymbool.



Eén van de in 1994 gerestaureerde kaarten van Frederick de Wit (foto: Universiteitsbibliotheek Amsterdam).



Restauratieatelier Paul Peters B.V.

Op het terrein van de kartografie bieden wij een in brede kring erkende expertise ten dienste van de conservering en restauratie van



○ **GLOBES**
en verwante objecten,

○ **KAARTEN**
(ook zeer grote formaten tot ca. 350 x 350 cm),

○ **ATLASSEN** en **STEDEBOEKEN**



Object-specifieke, passief-conserverende restauratie van papier, incunabelen en oude drukken, grafiek, kerkelijke en overheidsdocumenten, charters en zegels, uit alle tijden.

Restauratieatelier Paul Peters B.V.
is lid van de VeRes, de VAR en de IADA
(International Association of
Book and Paper Conservators).

Ons dochterbedrijf **Iris Antique Globes**
verkoopt historisch belangrijke en
decoratieve globes uit het midden van
de 17e tot het midden van de 20e eeuw.

Op www.paulpeters.demon.nl maakt u
kennis met een keuze uit de steeds
wisselende voorraad.

Bezoekadres van beide bedrijven:
Weverweg 9, 6961 KM Eerbeek.
Telefoon: 0313 65 44 66, fax: 0313 65 58 82.
www.paulpeters.demon.nl - www.irisglobes.nl



**WIJ ZIJN GEÏNTERESSEERD IN DE AANKOOP VAN (BESCHADIGDE, INCOMPLETE)
GLOBES EN VERWANTE OBJECTEN**

Nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven

Inzendingen voor deze rubriek aan: dr. Peter van der Krogt, Universiteit Utrecht, FRW-Kartografie, Postbus 80.115, 3508 TC Utrecht, fax (015) 212 6063, e-mail: peter@maphist.nl.

BEENAKKER, J.J.J.M. et al. (red.)

De Duin- en Bollenstreek in 'caert' gebracht / onder redactie van J.J.J.M. Beenakker, E.W. Geels, J.H.J. Heus en E. Hoegee. - Lisse: Stichting Cultuur-Historisch Genootschap Duin- en Bollenstreek, in samenwerking met Museum De Zwarte Tulp, 2001. - 112 blz. - ISBN 90 804453 3 0. - Prijs f 45,-. Te bestellen bij het Museum De Zwarte Tulp, Grachtweg 2a, 2161 HN Lisse, tel. (0252) 417900.

COOMANS, H., & M. COOMANS-EUSTATIA

Sint Maarten in Kaart en Beeld = St. Martin in Maps & Prints / Henny Coomans en Maritza Coomans-Eustatia; Cees Lo-Sin-Sjoe, vertaling; Johan van 't Leven, vormgeving/design. - Bloemendaal: Stichting Libri Antilliani, 2000. - ISBN 90 75238 07 X. Bevat een inleidend hoofdstuk: Sint Maarten in kaarten (blz. 11-35), en twee illustratiedelen: Oude landkaarten in kleur (blz. 37-47) en Oude fotobeelden van Sint Maarten (blz. 49-117). Het is verkrijgbaar door storting van f 45,- (incl. porto) op giro 6930936 van de Stichting Libri Antilliani te Bloemendaal.

EGMOND, M. van

Slotakkoord van een kaartenmammoet: De kartografische productie van de firma Mortier, Covens & Zoon (1794-1866) / M. van Egmond. - In: *Kartografisch Tijdschrift* 27, nr. 1 (2001): 29-37.

EGMOND, M. van (red.)

De kartografie van Rotterdam en de eerste Nederlandse reizen overzee & Kartografie en kunst / red. Marco van Egmond in opdracht van de Werkgroep voor de Geschiedenis van de Kartografie. - Amersfoort: Nederlandse Vereniging voor Kartografie, 2001. - (NVK publikatiereeks; nr. 31). - Bevat de tekst van de lezingen van de studiedagen te Rotterdam, 12 november 1999, en Utrecht, 16 juni 2000. Prijs f 22,-. Te bestellen bij C.P.J.M. van Elzakker, ITC Afd. Geoinformatica, Kartografie en Visualisatie, Postbus 6, 7500 AA Enschede, e-mail elzakker@itc.nl.

Het bevat de volgende artikelen

- P. Ratsma, Plattegronden en prospecten van Rotterdam omstreken 1600 (blz. 11-22),
- C.J. Zandvliet, De vroege jaren van de Nederlandse overzeese kartografie (blz. 23-25),
- J.C. Nix, Kaarten van Rotterdam en overzee in de Atlas van Stolk (blz. 27-31),
- S. de Meer, 'Oude kaarten moet men zien': Het Maritiem Museum Rotterdam en zijn kartografische collectie (blz. 33-38),
- H.J. Nalis, De familie Van Deutecum: Kunstenaars en kartografen (blz. 39-48),
- E. de Groot, 'Deze enige en volstrekt eerbaare vorm van ontspanning': Laurens van der Hem en zijn atlas (blz. 49-52),
- T. Goedings, Dirk Jansz. van Santen (1637/38-1708) en de kartografische verzamelingen van zijn tijd (blz. 53-60),
- R.H. van Gent, De hemelatlant van Cellarius: Het meesterwerk van een vergeten Hollandse kosmograaf (blz. 61-70),
- G. Schilder, De ontwikkeling van decoratieve randen op Nederlandse wandkaarten (blz. 71-78),
- D. Blonk, Kaarten van Holland, geografische en decoratieve aspecten (blz. 79-84).

GROOT, E. de

De Atlas Blaeu-Van der Hem: De verzamelde wereld van een

17de-eeuwse liefhebber: een wetenschappelijke proeve op het gebied van de Letteren / Erlend P.J.M. de Groot. - 't Goy-Houten: HES & De Graaf Publishers, 2001. - Proefschrift Nijmegen, 22 maart 2001. - Niet in de handel, een Engelstalige handelseditie is in voorbereiding.

HAMELEERS, M.

De Kaart van Amsterdam, schaal 1:1.000 (1909): Geschiedenis en gebruik van de meest geraadpleegde kaart van Amsterdam / Marc Hameleers. - In: *Amstelodamum, Jaarboek* 92 (2000): 121-147.

HOLSBRINK, J.H.

Een Fries driehoeksnet en een Fries coördinatenstelsel / J.H. Holsbrink. - In: *Geodesia: Tijdschrift voor Geodesie en Geoinformatie* 43 (2001) nr. 2: 74-77. - Betreft de opmeting voor de *Nieuwe atlas van de Provincie Friesland* uit 1859.

JOHNSON, J.M.

The Cities of Blaeu's World / Jenny Marie Johnson. - In: *Mercator's World* 6, no. 2 (March/April 2001): 24-31. - Betreft de stadsgezichten in de randen van de Blaeus continent-kaarten in de atlanten.

MANASEK, F.J.

How to Spot These Fakes: Identifying a New Breed of Counterfeit Maps / F.J. Manasek. - In: *Mercator's World* 6, no. 2 (March/April 2001): 18-23. - Over het herkennen van valsingen.

VRIES, D. DE & b.n. TEENSMA

Nederlands Brazilië in zicht: De Bahia-documenten en de teksten van Soler en Baro geïllustreerd met kaarten en prenten: Catalogus bij een tentoonstelling in de Leidse Universiteitsbibliotheek, 22 maart-29 april 2001 / door D. de Vries & B.N. Teensma. - Leiden: Universiteitsbibliotheek, 2001. - (Kleine publicaties van de Leidse Universiteitsbibliotheek; nr. 41). - Losse bijlage: Nr. 35 Groot prospect van Pernambuco en Recife, uitgegeven te Amsterdam door Joan Blaeu (1643).

Inhoud historisch-kartografische tijdschriften

CARTOGRAPHICA HELVETICA 23 (Januar 2001)

Heijden, H.A.M., Heinrich Büntings Itinerarium Sacrae Scripturae, 1581: Ein Kapitel der biblischen Geographie (blz. 5-14).

Brunold, Martin, Das Astrolabium (blz. 19-25).

Nosedà, Irma, Die grosse Landnahme zu Lasten der Gewässer im 19. Jahrhundert: am Beispiel der Linth-Korrektion (blz. 27-34).

Speich, Daniel, Das Planarchiv der Eidgenössischen Linthkommission (blz. 35-38).

MERCATOR'S WORLD vol. 6, no. 2 (March/April 2001)

Turley, Gary, The Stories They Tell: Dr. James V. Walker and His Maps (blz. 12-17).

Manasek, F.J., How to Spot These Fakes: Identifying a New Breed of Counterfeit Maps (blz. 18-23).

Johnson, Jenny Marie, The Cities of Blaeu's World (blz. 24-31).

Docktor, John W., Maps of Independence (blz. 32-35).

Tyner, Judith, Following the Thread: The Origins and Diffusion of Embroidered Maps (blz. 36-41).

Bown, Stephen R., The Astonishing Astronomer of the Great Northwest [David Thompson, 1770-1857] (blz. 42-49).



ASHER RARE BOOKS

Zojuist verschenen:
CATALOGUS 31:
210 OUDE EN ZELDZAME BOEKEN
op diverse gebieden:

Oude Drukken (15de en 16de eeuw)
Handschriften en Tekeningen
Bijbels en Theologie
Botanie, Zoölogie en Geologie
Natuurwetenschappen
Topografie en Reisverslagen
Amerika, Afrika, Azië en Australië

Bezoek onze website:
[HTTP://WWW.ASHERBOOKS.COM](http://www.asherbooks.com)
voor een actueel overzicht van ons aanbod.

Bezoek op afspraak.
Wij zijn geïnteresseerd in de aankoop van
collecties of afzonderlijke stukken.

Postbus 258, 1970 AG IJmuiden

Telefoon: 0255 52 38 39, fax: 0255 51 03 52

E-mail: info@asherbooks.com
Internet: www.asherbooks.com

PAPIERRESTAURATIE

LINGBEEK & VAN DAALEN

CONSERVERING EN RESTAURATIE VAN
WERKEN OP PAPIER EN PERKAMENT

- ◆ aquarellen gouaches pasteltekeningen
- ◆ advisering over klimaat, licht, transport en expositie

AMALIASTRAAT 5
1052 GM AMSTERDAM
020 - 6841074

ART CONSERVATION

RESTAURATIE & CONSERVERING VAN KUNSTVOORWERPEN

KON. WILHELMINAHAVEN ZZ 19
3134 KG VLAARDINGEN
TELEFOON 0031 [0]10 23 402 91
06 539 468 40
06 514 048 48
TELEFAX 0031 [0]10 46 034 37

E - MAIL info@artconservation.nl
WEB SITE [WWW.ARTCONSERVATION.NL](http://www.artconservation.nl)

K.v.K. ROTTERDAM 190851

BEZOEK ONZE WEBSITE
WWW.ARTCONSERVATION.NL

...BEDANKT

DIGITALISEREN
CONSERVEREN
DETACHEREN
RESTAUREREN

Hollandia Comitatus

Een kartobibliografie van Holland, D. Blonk & J. Blonk-van der Wijst.

Met een uitgebreide Engelse samenvatting. Dit aantrekkelijke en rijk geïllustreerde boek biedt voor het eerst een compleet overzicht van alle gedrukte landkaarten van het oude graafschap Holland. Meer dan 100 kaarten uit de periode 1542 tot aan het begin van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815 laten de gevolgen zien van in-polderingen, verveningen en stadsuitbreidingen in de provincies Noord- en Zuid-Holland.

In linnen gebonden. Met ca. 300 afb. 488 pp.

ISBN 90 6194 418 x

f 295,- € 133.87

Abraham Ortelius and the first atlas

Essays commemorating the Quadricentennial of his Death 1598-1998.

Redactie: Marcel van den Broecke, Peter van der Krogt en Peter Meurer.

Rijk geïllustreerde bundel opstellen over Abraham Ortelius, zijn leven en werk. Met een inleiding door Leon Voet en 20 bijdragen door Günter Schilder, Rodney Shirley, Dennis Reinhartz en anderen. In linnen gebonden. 430 pp.

ISBN 90 6194 388 4

f 371,- € 168.35

The Atlas Blaeu-Van der Hem of the Austrian National Library

Redactie: Günter Schilder, Bernard Aikema en Peter van der Krogt. 5 delen, in linnen gebonden. Per deel ca. 500 afbeeldingen in zwart-wit en 16 in kleur. U tekent in op de gehele serie.

ISBN (set) 90 6194 258 6

Complete geïllustreerde catalogus van een van de grootste en mooiste verzamelatlassen, samengesteld door Laurens van der Hem (1621-1678) en thans in de Österreichische Nationalbibliothek in Wenen. Met kartografische aantekeningen en kunsthistorische beschrijvingen door Peter van der Krogt en Erlend de Groot.

I Spain, Portugal and France (vols 1-8).

Met ca. 700 afb. 632 pp.

ISBN 90 6194 278 0

f 1007,- € 456.96

II Italy, Malta, Switzerland and the Low Countries (vols 9-17). Met ca. 600 afb. 732 pp.

ISBN 90 6194 348 5

f 1007,- € 456.96

III - V In voorbereiding.

Ortelius Atlas Maps

An illustrated guide, M.P.R. van den Broecke

Gids met afbeeldingen van alle atlaskaarten uit Ortelius' Theatrum Orbis Terrarum.

In linnen gebonden. Met ruim 240 afbeeldingen. 308 pp.

ISBN 90 6194 308 6

f 125,- € 56.72

Koeman's Atlantes Neerlandici

Completely revised illustrated edition. Samengesteld door Peter van der Krogt. 10 delen, in linnen gebonden. Per deel ca. 1000 afbeeldingen.

ISBN (set) 90 6194 248 9

Bibliografie van atlassen gepubliceerd in de Nederlanden tot en met de twintigste eeuw. Met afbeeldingen van alle gegraveerde titelpagina's en foliokaarten en registers op kaart- en atlastitels en op persoonsnamen in elk deel.

Elk van de tien geplande delen bevat de bibliografie van een afgeronde groep atlassen. U tekent in op de gehele serie.

I The Folio Atlases Published by Gerard Mercator, Jodocus Hondius, Henricus Hondius, Johannes Janssonius and Their Successors. 1997. With ca. 1000 ill. 755 pp.

ISBN 90 6194 268 3

f 895,- € 406.13

II The Folio Atlases Published by Willem Jansz. Blaeu and Joan Blaeu. 2000. With ca. 800 ill. 640 pp.

ISBN 90 6194 428 7

f 895,- € 406.13

In voorbereiding:

III Ortelius' Theatrum Orbis Terrarum, De Jode's Speculum Orbis Terrarum, The Epitome, Caert-Thresoor and Atlas Minor, The Atlases of the XVII Provinces, and Some Other Atlases Published in the Low Countries up to c.1650

IV Town books

V Composite atlases

VI Atlases of the 18th century

VII Pilot guides up to ca. 1650

VIII Pilot guides and sea atlases

IX Van Keulen's sea-atlases and pilot guides

X Atlases of the 19th and 20th century

Verkrijgbaar via de boekhandel of bij de uitgever.

De fondscatalogus 2001-2002 wordt op aanvraag toegezonden. Nadere informatie: hes@forum-hes.nl Zie ook onze website <http://www.forum-hes.nl/hes.htm>.